

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 15 grudnia 2022 r.

Poz. 8488

UCHWAŁA NR LVI/322/2022 RADY GMINY LUBOMIA

z dnia 24 listopada 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późniejszymi zmianami) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr K-NR.5120.4.2022.MŁ z dnia 12 października 2022 r.

Rada Gminy Lubomia uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2022-2025 (GPOnZ) stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lubomia.

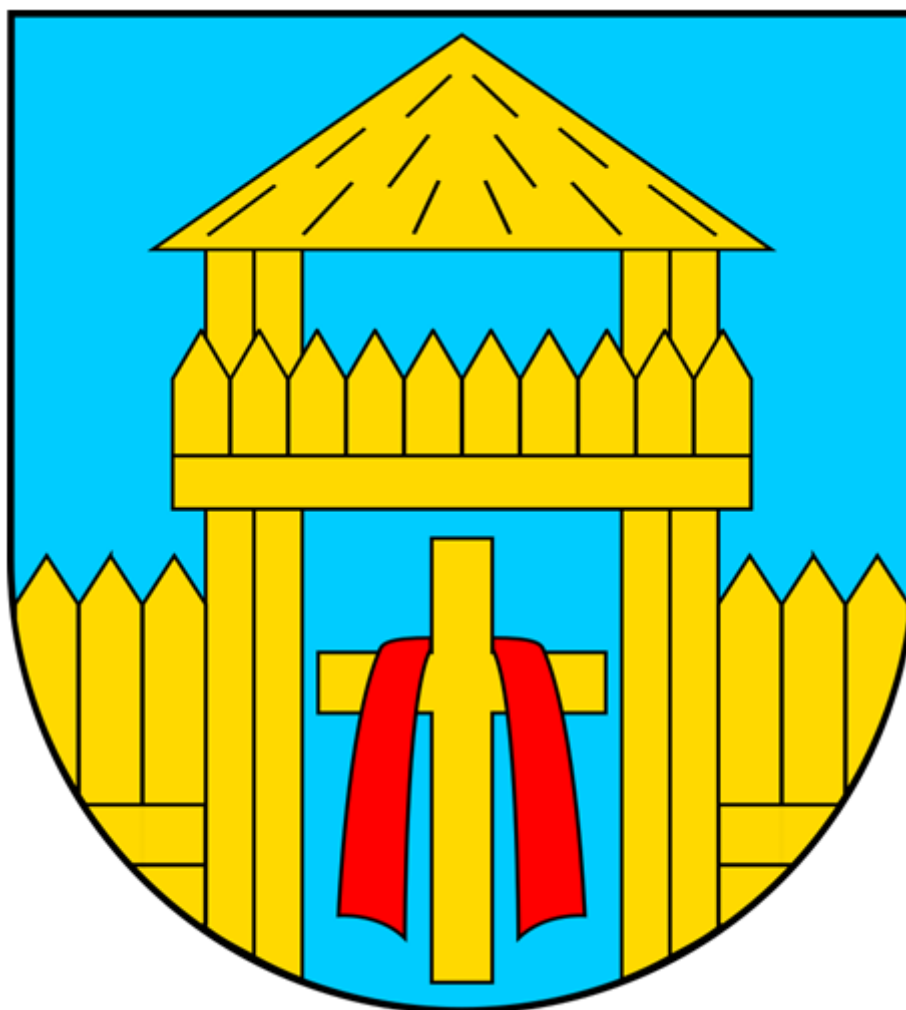
§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego

Przewodniczący Rady Gminy Lubomia

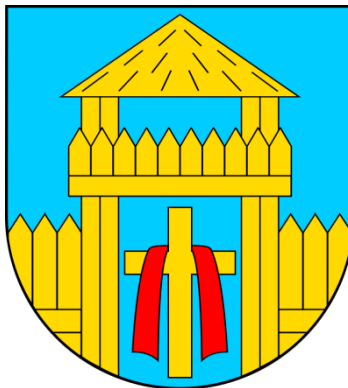
Andrzej Godoj

Załącznik do uchwały Nr LVI/322/2022
Rady Gminy Lubomia
z dnia 24 listopada 2022 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY LUBOMIA
NA LATA 2022-2025**

**Lubomia
2022 r.**

ZLECENIODAWCA:

Gmina Lubomia
44-360 Lubomia
ul. Szkolna 1
tel. 32 4516 128
lubomia@lubomia.pl
www.lubomia.idcom-web.pl

WYKONAWCA:

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec
Kornel Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	5
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym	12
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022	12
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	13
4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	14
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018-2021	15
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie	15
4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	16
4.2.4 Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2025	17
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	17
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	17
5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022	17
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia	18
5.1.3 Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia	20
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1 Charakterystyka gminy	23
5.2.2 Rys historyczny gminy	24
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	26
5.2.4 Zabytki ruchome	34
5.2.5 Zabytki archeologiczne	34
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	36
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków	36
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	37
5.5 Dziedzictwo niematerialne	38
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	39
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	41
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami	41
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	44
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	44
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	45
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	50
ANEKS 1	51
ANEKS 2	54

1. WSTĘP

Program ten stanowi aktualizację opracowanego dokumentu – Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021, który został przyjęty uchwałą nr XVIII/111/2019 Rady Gminy Lubomia z dnia 20 grudnia 2019 r.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy – ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami – zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych 9i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania Programu. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym IX rozdziale opisano realizację i finansowanie przez Gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2022 poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich

otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559, ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 503, ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 88). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 1079, ze zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisaniem do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 916, ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 1846). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 – Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 – Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t.j. Dz. U. 2020 r. poz. 194). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 1327, ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 385). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 1700). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. Dz. U. 2020 r. poz. 164).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011, Nr. 89, poz. 510).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas – przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

¹ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030²

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych

²Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów „*Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*”. Wytyczne tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030³

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;

³Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Podczas wykonywania Gminnego Programu opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018-2021

Program Opieki nad Zabytkami województwa śląskiego na lata 2018-2021 został przyjęty do realizacji przez Samorząd Województwa Śląskiego Uchwałą Nr V/50/14/2018 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 marca 2018 r.

Program jest instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec zabytków zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych. Program nie obejmuje zakresu działań związanych z ochroną zabytków, wynikających z kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ale jego realizacja będzie wymagała ścisłej współpracy z WKZ. Celem głównym Programu jest poprawa stanu zachowania zabytków oraz włączenie ich w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju

W dokumencie sformułowano misję Programu *„Harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyzm materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie”* której realizacja została wyznaczona przez dwa cele strategiczne programu oraz podporządkowane im cele operacyjne:

Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze:

- ✓ Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa,
- ✓ Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa
- ✓ Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu:

- ✓ Cel operacyjny II.1 – Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami,
- ✓ Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie

Dokument został przyjęty uchwałą nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 października 2020 r. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji. Przedstawiona tu wizja rozwoju jest kontynuacją i uszczegółowieniem myśli strategicznej realizowanej już od 2000 r. Podtytuł „Zielone Śląskie” wskazuje wiodący temat, na którym skupia się treść dokumentu.

Zaproponowane w Strategii kierunki i działania rozwojowe ukazują wizję województwa śląskiego jako regionu o nowym, pozytywnym wizerunku, regionu atrakcyjnego i nowoczesnego, o silnej tożsamości kulturowej i wysokim stopniu identyfikacji z rodziną europejską, o dużych walorach przyrodniczych,

kulturowych i krajobrazowych, turystycznych i rekreacyjnych, regionu, który będzie zajmował istotną pozycję w procesach rozwoju Europy.

Opracowanie przedstawia cele strategiczne i operacyjne oraz sposoby ich osiągnięcia, w powiązaniu z występującymi w perspektywie 2030 r. uwarunkowaniami. W kilku miejscach w treści dokumentu poruszono bezpośrednio lub pośrednio kwestie dziedzictwa kulturowego w szerszym kontekście wzrostu aktywizacji społecznej, poprawy jakości życia i ochrony środowiska:

Cel strategiczny B: Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca. Zawiera cel operacyjny AKTYWNY MIESZKANIEC, w którym wymieniono następujące priorytety:

- ✓ podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki umożliwiającej wszechstronny rozwój mieszkańców,
- ✓ promowanie, upowszechnianie i ochronę dziedzictwa kulturowego,
- ✓ wzmocnienie świadomości i budowanie tożsamości narodowej oraz regionalnej;

Cel strategiczny C: Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni. W tym obszarze znalazł się cel operacyjny ATRAKCYJNE WARUNKI ZAMIESZKANIA, KOMPLEKSOWA REWITALIZACJA, ZAPOBIEGANIE I DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU, w którym założono, m. in.:

- ✓ rekultywację i rewitalizację obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie terenów i obiektów przemysłowych, m.in. na cele środowiskowe, gospodarcze, kulturalne, rekreacyjne, poprawę jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast oraz osiedli mieszkaniowych i starych dzielnic;

Cel strategiczny D: Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym. Zawiera cel operacyjny AKTYWNA WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM I KREOWANIE SILNEJ MARKI REGIONU, gdzie wymienia się istotne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego działania:

- ✓ ochrona, promocja oraz podnoszenie atrakcyjności miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej, stanowiących „wizytówki” regionu.

Realizacji założonych celów mają służyć projekty, wśród których dla kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego istotne są:

1. Reindustrialne Śląskie. Projekt zakłada zarządzanie i koordynację działań związanych z przekształceniem terenów przemysłowych i nadaniem im nowych funkcji.

2. Turystyczne Śląskie. W projekcie wymieniono katalog działań zakładających wzrost atrakcyjności Śląska jako regionu turystycznego: tworzenie i rozwój atrakcyjnej oferty turystycznej: Beskidów, Śląska Cieszyńskiego, Jury KrakowskoCzęstochowskiej, Krainy Górnej Odry; popularyzację rozpoznawalności i dalszy rozwój marki Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego i Szlaku Orlich Gniazd; upowszechnienie wiedzy na temat unikalnej wartości historycznej i kulturowej Podziemi Tarnogórskich oraz rezerwatu Segiet wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO; rozwój turystyki biznesowej i przemysłu wielkich wydarzeń; popularyzację i rozwój infrastruktury służącej turystyce pielgrzymkowej i turystyce sentymentalno-kulturowej; rozwój turystyki bez barier oraz rozwój bezpieczeństwa na szlakach turystycznych.

3. Kulturalne Śląskie, gdzie postuluje się wsparcie edukacji regionalnej, z uwzględnieniem różnorodności kulturowej województwa oraz kreowanie markowych produktów i wydarzeń kultury.

4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Śląskiego został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r.

Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa.

Program opieki nad zabytkami współdziała z Planem przy realizacji celów polityki przestrzennej zapisanych w ustaleniach Planu w zakresie:

Celu I – Dynamizacji i restrukturyzacji przestrzeni województwa;

Celu II – Wzmocnienia funkcji węzłów sieci osadniczej;

Celu III – Ochrony zasobów środowiska, wzmocnienia systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych.

4.2.4 Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2015 została uchwalona Uchwałą Nr VII/87/2015 przez Radę Powiatu Wodzisławskiego z dnia 28 maja 2015 r.

Strategia ukierunkowuje długookresowo rozwój powiatu wodzisławskiego poprzez ustalenie wizji rozwoju, wybór priorytetów, celów strategicznych oraz koncentrację działań i zasobów. Ustanawia jednocześnie podstawy dla podejmowania kluczowych decyzji w przyszłości, tworzenia planów szczegółowych i kreowania projektów o zasadniczym wpływie na rozwój lokalny.

W dokumencie zaproponowano 4 cele strategiczne:

C1. Rozwój potencjału gospodarczego powiatu.

C2. Wysoka atrakcyjność zamieszkania w powiecie.

C3. Rozwój infrastruktury funkcjonalnej i efektywności świadczonych usług.

C4. Integracja wewnętrzna powiatu i rozwój partnerskiej współpracy.

Cel operacyjny 2.4 dotyczy m.in. ochrony dziedzictwa kulturowego. Planowane przedsięwzięcia to:

2.4.1. rozbudowa ścieżek rowerowych oraz miejsc uprawiania aktywnych form spędzania czasu wolnego,

2.4.2. rozwój infrastruktury okołoturystycznej wykorzystującej walory przyrodniczo-kulturowe powiatu,

2.4.3. organizacji i promocji powiatowych wydarzeń o charakterze sportowym, turystycznym, rekreacyjnym i kulturalnym,

2.4.4. ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym ochrony zabytków,

2.4.5. wspierania lub powierzania realizacji zadań publicznych z zakresu sportu, turystyki, rekreacji i kultury podmiotom działającym w sferze pożytku publicznego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022

Program rewitalizacji jest jednym z elementów kompleksowego, wieloletniego i partnerskiego podejścia zmierzającego do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru nim objętego, zawierającym główne kierunki i konkretne rozwiązania umożliwiające przemyślaną, zintegrowaną i zrównoważoną realizację przekształceń urbanistycznych, z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego, integrując różne aspekty życia społeczno-gospodarczego w gminie. Celem rewitalizacji jest poprawa warunków przestrzennych, ekonomicznych oraz społecznych mieszkańców, co jest również głównym celem władz gminy.

Wyznaczony obszar rewitalizacji Gminy Lubomia mieści się w granicach sołectwa Lubomia i Grabówka.

Cele i kierunki działań:

Cel strategiczny 1: Redukcja niepożądanych zjawisk społecznych i ekonomicznych na obszarze zdegradowanym.

Cel strategiczny 2: Rewaloryzacja przestrzeni publicznej w kontekście potrzeb mieszkańców z zachowaniem walorów kulturowych i przyrodniczych.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w gminie Lubomia dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- Termomodernizacja budynku administracyjnego przy ul. Korfantego 71 w Lubomi (budynek w Gminnej Ewidencji Zabytków). Planuje się kompleksową termomodernizację budynku: ocieplenie przegród, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji c.o., wymiana oświetlenia na energooszczędne, wymiana źródła ciepła.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Nowa edycja „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubomia*” została podjęta Uchwałą Nr XXIII/143/2020 Rady gminy Lubomia z dnia 25 czerwca 2020 r.

Pierwsze studium gminy Lubomia zostało przyjęte przez Radę Gminy Lubomia uchwałą Nr XXXI/213/2001 z dnia 28 grudnia 2001 r., przy czym z obszaru studium wyłączony został obszar planowanego zbiornika przeciwpowodziowego „Racibórz Dolny” jako rządowa inwestycja celu publicznego. W kolejnych latach studium to było pięciokrotnie zmieniane. Zmiany te miały charakter punktowy, a całość dokumentu nie była aktualizowana. Fragmentaryczne zmiany studium wprowadzone zostały następującymi uchwałami Rady Gminy Lubomia:

- Nr XLIII/262/2009 z dnia 28 sierpnia 2009 r.,
- Nr V/24/2011 z dnia 28 lutego 2011 r.,
- Nr XLVIII/336/2014 z dnia 23 maja 2014 r.,
- Nr XII/65/2015 z dnia 2 lipca 2015 r.,
- Nr XLII/271/2017 z dnia 28 grudnia 2017 r.

Nowa edycja studium zastąpiła wszystkie powyższe uchwały Rady Gminy.

W *Studium* wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Ustala się ochronę założeń i obiektów w strefie konserwatorskiej „**A**” o nazwie „**strefa rekonstrukcji historycznego układu oraz ochrony obiektów zabytkowych**” polegająca na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem ochrony jest historyczny układ założenia oraz obiekty zabytkowe tworzące i uzupełniające ten układ,
- celem ochrony jest zachowanie, rewitalizacja oraz aktywizacja zabytkowych obiektów i założeń.
- w strefie ustala się:
 - ✓ dopuszcza się remont i modernizację obiektów,
 - ✓ istniejący układ zieleni należy chronić, utrzymywać oraz w miarę możliwości uzupełniać,
 - ✓ zakazuje się realizacji samodzielnych konstrukcji i urządzeń reklamowych przesłaniających obiekty zabytkowe,
 - ✓ wszelkie zamierzenia inwestycyjne oraz remont, modernizację lub przebudowę obiektów należy uzgadniać z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- teren strefy A obejmuje:
 - ✓ założenie dworsko-parkowe „Grabówka” położone w granicach, którymi są: ulica Bordinowska, drogi polne oraz linia skarpy od strony zachodniej. W granicach strefy jedynym istniejącym obiektem jest spichlerz dworski oraz pozostałości parku z relikami starodrzewu. Nie istnieje dwór i oficyna dworska położone na osi założenia,
 - ✓ teren kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny, w Lubomi wraz z cmentarzem parafialnym, dwoma krzyżami i figurą oraz starodrzewem położonym w granicach ogrodzenia, pomiędzy ulicami Korfantego, Pogrzebieńską, Tartakową i parkingiem, z wyłączeniem współczesnej kaplicy pogrzebowej zrealizowanej poza historycznym założeniem.

2. Ustala się ochronę założeń i obiektów w strefie konserwatorskiej „**B**” o nazwie „**strefa ochrony zachowanych obiektów i elementów zabytkowych**” polegających na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem są zachowane założenia i obiekty zabytkowe,
- celem ochrony jest zachowanie, rewitalizacja oraz aktywizacja zabytkowych obiektów i założeń,
- w strefie ustala się:
 - ✓ dopuszcza się remont i modernizację oraz przebudowę obiektów po uzyskaniu opinii konserwatora zabytków,
 - ✓ ochronie podlega historyczny układ dróg, ciągów pieszych i rozmieszczeniu placów,
 - ✓ istniejący układ zieleni należy ochraniać, utrzymywać oraz w miarę możliwości uzupełniać,

- ✓ przed realizacją zamierzenia inwestycyjnego należy zasięgnąć opinii konserwatora zabytków,
- ✓ zakazuje się realizacji samodzielnych konstrukcji i urządzeń reklamowych przesłaniających obiekty zabytkowe,
- ✓ wszelkie zamierzenia inwestycyjne oraz remont, modernizację lub przebudowę obiektów należy uzgadniać z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- teren strefy B obejmuje:

- ✓ teren kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego Padewskiego w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich wraz z plebanią,
- ✓ teren dawnego gospodarstwa rybackiego „Wielikąt” w Grabówce, które tworzą budynek dawnej rządcówki,
- ✓ 6 budynków mieszkalnych, budynek gospodarczy oraz aleja starodrzewia,
- ✓ teren dawnego folwarku „Paprotnik” w Lubomi, z zachowaną dawną rządcówką, 3 domami mieszkalnymi oraz budynkami gospodarczymi w granicach dawnego założenia przy ul. Wiejskiej,
- ✓ historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w formie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach: Tartakowej, Korfantego, Mickiewicza, Polnej, Potokowej, Ubocznej i św. Jana Nepomucena, Sportowej i Asnyka,
- ✓ historyczny układ ruralistyczny wsi Syrynia w formie owalnicowej z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach: 3 Maja, Wałowej, Wolności, Potokowej i Poprzecznej,
- ✓ historyczny układ ruralistyczny wsi Buków w formie wielodrogi z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach: Głównej, Zabytkowej, Owocowej, Odrzańskiej i Strażackiej,
- ✓ historyczny układ ruralistyczny wsi Grabówka w formie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ul. Bordinowskiej.

3. Ustala się ochronę krajobrazu w strefie konserwatorskiej „K” o nazwie **„strefa ochrony krajobrazu kulturowego”** polegająca na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem ochrony jest układ kompozycyjny cmentarzy z zachowanymi historycznymi obiektami jak kaplice, krzyże nagrobki sprzed 1945 roku oraz starodrzew,
- celem ochrony jest zachowanie i rewaloryzacja układu kompozycyjnego oraz historycznych elementów,
- w strefie ustala się:
 - ✓ dostosowanie do historycznego układu kompozycyjnego nowych kwater cmentarnych,
 - ✓ ochronę uzupełnienie istniejącej zieleni,
 - ✓ zachowanie osi kompozycji i powiązań widokowych.
- teren strefy K obejmuje:
 - ✓ stary cmentarz w Lubomi przy ul. Korfantego,
 - ✓ stary cmentarz w Syryni przy ul. 3 Maja,
 - ✓ nowy cmentarz i cmentarz poległych żołnierzy radzieckich w Lubomi przy ul. Pogrzebieńskiej,
 - ✓ nowy cmentarz w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich,
 - ✓ cmentarz w Nieboczowach przy ul. Łucjana Wendelbergera.

4. Ustala się ochronę ekspozycji w strefie konserwatorskiej „E” o nazwie **„strefa ochrony ekspozycji”** polegająca na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem ochrony są widoki, panoramy i historyczne sylwety zabudowy wsi,
- celem ochrony jest konieczność zachowania ekspozycji i panoram historycznych,
- w strefie ustala się zakaz realizacji inwestycji degradujących wartości krajobrazu i zasłaniających dominanty historyczne,
- teren strefy „E” obejmuje:
 - ✓ otoczenie założenia dworsko-folwarcznego w Grabówce,
 - ✓ panoramy z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka znajdującego się w rejonie skrzyżowania ul. Powstańców Śląskich z ul. Kopcową,
 - ✓ kompozycyjne powiązania widokowe pomiędzy założeniem dworsko-folwarcznym Grabówka, i wsią Lubomia,
 - ✓ ciąg widokowy z ulicy Raciborskiej w kierunku Syryni oraz panoramę wsi Syrynia z rejonu Dąbrowy.

5. Ustala się ochronę zabytków archeologicznych w strefie konserwatorskiej „W” o nazwie **„strefa pełnej ochrony reliktów archeologicznych”** polegająca na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem ochrony są nieruchome zabytki archeologiczne,
- celem ochrony jest zachowanie reliktów archeologicznych,
- w strefie ustala się:
 - ✓ zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej, budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi,

- ✓ zachowanie istniejącego ukształtowania terenu,
- ✓ podjęcie działalności na terenach strefy wymaga postępowania zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- teren strefy „W” obejmuje:
 - ✓ wczesnośredniowieczne grodzisko Gołęzyców w lesie Lubomskim w rejestrze zabytków województwa śląskiego,
 - ✓ wczesnośredniowieczną osadę obronną zw. Zamek Kotowiec w lesie Lubomskim w rejestrze zabytków województwa śląskiego,
 - ✓ kopiec graniczny trzech wsi usypany około 1793/94 roku wraz z usytuowanym obok głazem narzutowym z inskrypcją „Sophien = Linde 1822” oraz grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. „Grób Bordenowskiej Pani”, w Grabówce.

6. Ustala się ochronę zabytków archeologicznych wymienionych w pkt 2.5.4 dokumentu studium w strefie konserwatorskiej „OW” o nazwie „**strefa obserwacji archeologicznej**” polegającą na realizacji poniższych zasad i zaleceń:

- przedmiotem ochrony są zabytki archeologiczne mogące znajdować się w strefie,
- celem ochrony jest zachowanie, zabytków archeologicznych,
- w strefie ustala się wszelkie budowlane prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym,
- teren strefy obejmuje:
 - ✓ obszar zawarty w promieniu 40,0 m od stanowiska archeologicznego,
 - ✓ obszar o powierzchni około 123,0 ha położony na wschód od sołectwa Syrynia wraz z licznymi stanowiskami archeologicznymi,
 - ✓ obszar o powierzchni około 34,0 ha położony na zachód od ul. Raciborskiej i na północ od ul. Bukowskiej,
 - ✓ stary cmentarz w Lubomi przy ulicy Korfantego,
 - ✓ stary cmentarz Syryni przy ul. 3 Maja.

5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Lubomia jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy obowiązuje **Miejsowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia w jej granicach administracyjnych** podjęty Uchwałą Nr XXXVII/238/2021 Rady Gminy Lubomia z dnia 26 sierpnia 2021 r. Uwzględniono w nim zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

§ 7. 1. Na obszarze objętym planem występują następujące strefy konserwatorskie, których granice pokazane są na rysunku planu:

1) strefa „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej – rekonstrukcji historycznego układu oraz ochrony obiektów zabytkowych, obejmująca:

a) założenie dworsko-parkowe „Grabówka” położone w granicach, którymi są: ulica Bordinowska, drogi polne oraz linia skarpy od strony zachodniej,

b) teren kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny w Lubomi wraz z cmentarzem parafialnym, dwoma krzyżami i figurą oraz starodrzewem położonym w granicach ogrodzenia, pomiędzy ulicami Korfantego, Pogrzebieńską, Tartakową i parkingiem, z wyłączeniem współczesnej kaplicy pogrzbowej zrealizowanej poza historycznym założeniem;

2) strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej – utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania zabudowy oraz innych historycznych elementów krajobrazu kulturowego, obejmująca:

a) teren kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego Padewskiego w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich wraz z plebanią,

b) teren dawnego gospodarstwa rybackiego „Wielikąt” w Grabówce, które tworzą budynek dawnej rządcówki, 6 budynków mieszkalnych, budynek gospodarczy oraz aleja starodrzewia,

c) teren dawnego folwarku „Paprotnik” w Lubomi, z zachowaną dawną rządcówką, 3 domami mieszkalnymi oraz budynkami gospodarczymi w granicach dawnego założenia przy ul. Paprotnik,

d) historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w formie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach Tartakowej, Korfantego, Mickiewicza, Polnej, Potokowej, Ubocznej i św. Jana Nepomucena, Sportowej i Asnyka,

e) historyczny układ ruralistyczny wsi Syrynia w formie owalnicowej z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach 3 Maja, Wałowej, Wolności, Potokowej i Poprzecznej,

f) historyczny układ ruralistyczny wsi Buków w formie wielodrogi z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ulicach Głównej, Zabytkowej, Owocowej, Odrzańskiej i Strażackiej,

g) historyczny układ ruralistyczny wsi Grabówka w formie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową przy ul. Bordinowskiej;

h) teren dawnego folwarku „TAJCHÓW” w Lubomi, z zachowanymi 2 domami mieszkalnymi oraz budynkami gospodarczymi w granicach dawnego założenia przy ul. Stawowej.

3) strefa „E” – ochrony ekspozycji, obejmująca:

a) otoczenie założenia dworsko-folwarcznego w Grabówce,

b) panoramę z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka znajdującego się w rejonie skrzyżowania ul. Powstańców Śląskich z ul. Kopcową,

c) kompozycyjne powiązania widokowe pomiędzy założeniem dworsko-folwarcznym Grabówka i wsią Lubomia,

d) ciąg widokowy z ulicy Raciborskiej w kierunku Syryni oraz panoramę wsi Syrynia z rejonu Dąbrowy;

4) strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego, obejmująca:

a) stary cmentarz w Lubomi przy ul. Korfantego,

b) stary cmentarz w Syryni przy ul. 3 Maja,

c) nowy cmentarz i cmentarz poległych żołnierzy radzieckich w Lubomi przy ul. Pogrzebieńskiej,

d) nowy cmentarz w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich,

e) cmentarz w Niebochowach przy ul. Łucjana Wendelbergera;

5) strefa „W” – pełnej ochrony reliktywów archeologicznych, obejmująca:

a) wczesnośredniowieczne grodzisko Gołężyców w lesie Lubomskim,

b) wczesnośredniowieczną osadę obronną zw. Zamek Kotowiec w lesie Lubomskim,

c) kopiec graniczny trzech wsi usypany około 1793/94 roku wraz z usytuowanym obok głazem narzutowym z inskrypcją „Sophien = Linde 1822” oraz grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny tzw. „Grób Bordenowskiej Pani” w Grabówce;

6) strefa „OW” – obserwacji archeologicznej, obejmująca:

a) obszar zawarty w promieniu 40,0 m od stanowiska archeologicznego,

b) obszar o powierzchni około 123,0 ha położony na wschód od sołectwa Syrynia wraz z licznymi stanowiskami archeologicznymi,

c) obszar o powierzchni około 34,0 ha położony na zachód od ul. Raciborskiej i na północ od ul. Bukowskiej,

d) stary cmentarz w Lubomi przy ulicy Korfantego,

e) stary cmentarz Syryni przy ul. 3 Maja.

2. W strefach ochrony konserwatorskiej „A” ustala się:

1) w strefie wymienionej w ust. 1 pkt 1 lit. a nawiązanie architektury nowych budynków do architektury zabytkowego spichlerza dworskiego z XIX w.;

2) w strefie wymienionej w ust. 1 pkt 1 lit. b nakaz utrzymania obiektów zabytkowych w ich stylowym kształcie architektonicznym, w tym zachowanie zabytkowych figur i krzyży istniejących w otoczeniu oraz ogrodzeniu kościoła i cmentarza parafialnego;

3) konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych zgodnie z przepisami odrębnymi;

4) ochronę i pielęgnację starodrzewu i zieleni komponowanej w obrębie cmentarza parafialnego oraz założenia dworsko-parkowego „Grabówka”.

3. W strefie ochrony konserwatorskiej „B” ustala się:

1) zachowanie układu przestrzennego i komunikacyjnego;

2) zachowanie i rewaloryzację zieleni zabytkowej;

3) możliwość przebudowy i modernizacji zabudowy zabytkowej na zasadach wynikających z uwarunkowań konserwatorskich.

4. W strefie ochrony konserwatorskiej „E” ustala się:

1) zakaz lokalizacji dominant przestrzennych,

2) ograniczenie wysokości nowych obiektów do maksymalnie 12,0 m na terenie o symbolu A3RU w granicach strefy oraz do 15,0 m na pozostałych terenach przeznaczonych do zabudowy w granicach strefy.

5. W strefie ochrony konserwatorskiej „K” ustala się:

1) zachowanie układu kompozycyjnego chodników i alejek pieszych oraz zieleni ozdobnej, drzewostanu, z dopuszczeniem cięć zdrowotnych oraz związanych z bezpieczeństwem publicznym;

2) zachowanie kompozycji cmentarzy oraz odtwarzania ich historycznego układu kompozycyjnego przy zachowaniu starodrzewu, ogrodzeń, bram i zabytkowych nagrobków;

3) zakaz sytuowania wolnostojących obiektów wysokościowych, takich jak maszty, wieże, słupy, kominy i inne konstrukcje wsporcze, z wyjątkiem związanych z uzbrojeniem terenu.

6. W strefie ochrony konserwatorskiej „W” ustala się zakaz prowadzenia wszelkiej działalności budowlanej nie związanej bezpośrednio z pracami konserwatorskimi lub badaniami archeologicznymi, za wyjątkiem terenu o symbolu B1ITW.

7. W strefie ochrony konserwatorskiej „OW”:

1) sposób ochrony obiektów oraz zakres i rodzaj prowadzenia badań archeologicznych wynika z przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z przepisów prawa budowlanego;

2) roboty ziemne mogą podlegać ograniczeniom, związanym z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków archeologicznych.

§ 9. 2. Dla obiektów wymienionych w ust. 1 poza ustaleniami planu dotyczącymi przeznaczenia terenów oraz parametrów i wskaźników zabudowy i zagospodarowania terenów, na których występują te obiekty obowiązują następujące ustalenia i zasady ich przekształceń:

1) nakazy:

a) zachowania lub przywrócenia form zabytków,

b) w przypadku remontów na elewacji, utrzymanie lub przywrócenie historycznej kompozycji tj. detalu architektonicznego i wystroju elewacji,

c) przy wymianie pokrycia dachów, zachowanie lub przywracanie historycznych materiałów, a w przypadku braku takiej możliwości, stosowanie ich współczesnych odpowiedników,

d) w przypadku wymiany stolarki odtworzenie jej historycznych podziałów i kształtu,

e) konieczność ochrony i restauracji krzyży i kapliczek,

f) konieczność ochrony i restauracji krzyży i kapliczek przydrożnych, a w przypadku modernizacji lub przebudowy dróg – wymuszających zmianę ich lokalizacji – nowa lokalizacja winna być jak najbliżej lokalizacji pierwotnej,

g) konieczność zachowania w maksymalnym zakresie istniejącego drzewostanu, charakteru alej i stosowanie przy nowych nasadzeniach szlachetnych rodzimych gatunków drzew;

2) zakazy:

a) zmiany formy zewnętrznej zabytków rozumianej jako zakaz rozbudowy i nadbudowy,

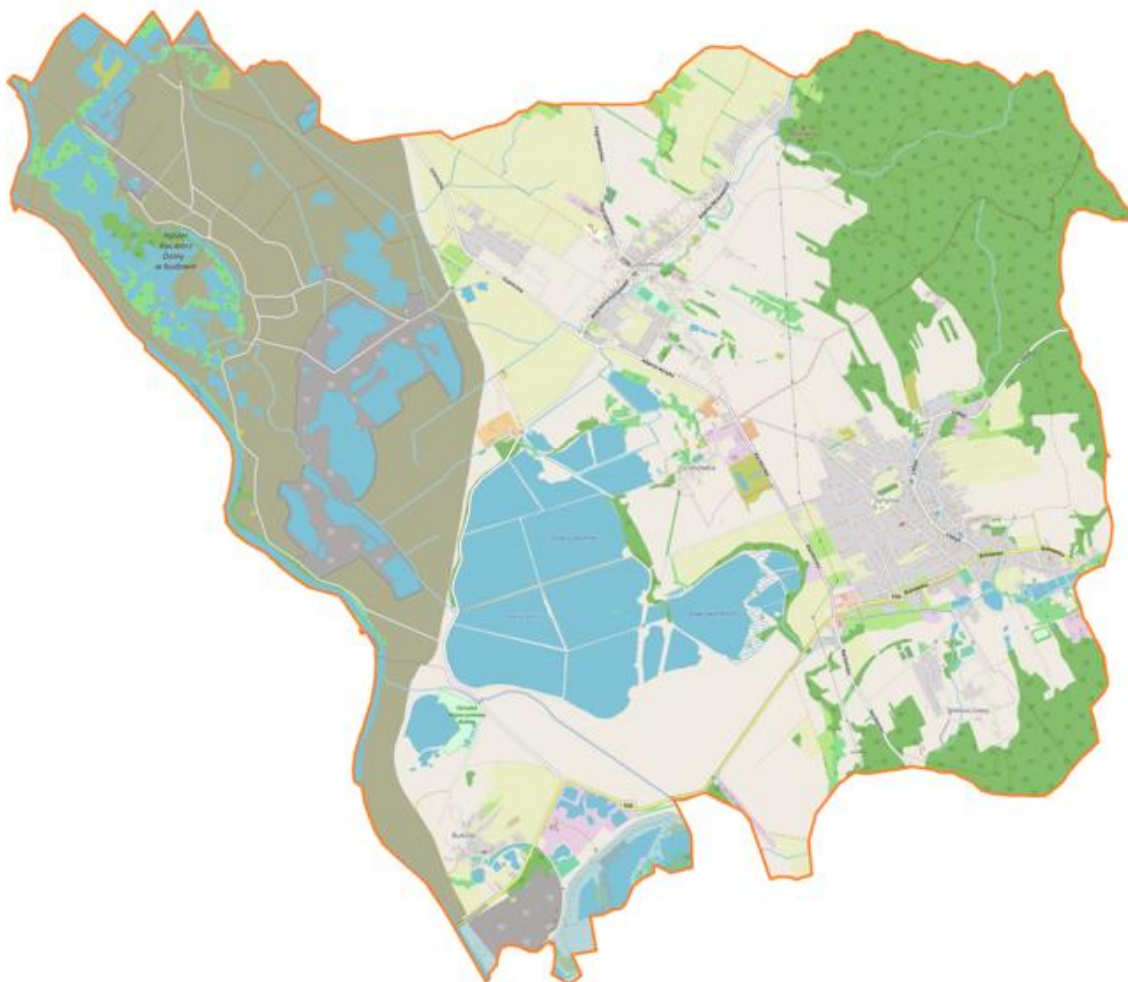
b) umieszczania anten satelitarnych, klimatyzatorów, rur wentylacyjnych, spalinowych na fasadach i elewacjach budynków eksponowanych od strony przestrzeni publicznych,

c) tynkowania, malowania i ocieplania zabytków o okładzinach ceglanych oraz posiadających zachowany historyczny detal architektoniczny lub historyczne dekoracje;

3) w przypadku konieczności spowodowanej udokumentowanym, złym stanem technicznym zabytków architektury i budownictwa oraz utratą ich wartości zabytkowych dopuszcza się rozbiórkę tych obiektów zgodnie z przepisami odrębnymi.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Ryc. 1. Gmina Lubomia (podkład: [https://pl.wikibooks.org/wiki/Plik:Lubomia_\(gmina\)_location_map.png](https://pl.wikibooks.org/wiki/Plik:Lubomia_(gmina)_location_map.png)).

Gmina Lubomia położona jest w pd.-zach. części województwa śląskiego i zach. części powiatu wodzisławskiego, w dorzeczu górnej Odry na jej prawym brzegu, jako jedna z pięciu gmin wiejskich tego powiatu.

Gmina składa się z pięciu sołectw (Lubomia, Syrynia, Buków, Grabówka i Nieboczowy – nowa osada powstała w ramach przesiedlenia ludności z sołectw Ligota Tworkowska i Nieboczowy, w związku z budową zbiornika przeciwpowodziowego „Racibórz Dolny”) zajmujących powierzchnię ok. 42 km² (4178 ha), które zamieszkuje 7 912 osób (stan na 2019 r.). Gmina graniczy:

- od zach. z gminą Krzyżanowice,
- od pd. z gminą Gorzyce,
- od wsch. z miastami Wodzisław Śląski i Pszów,
- od pn. z miastem Racibórz i gminą Kornowac.

Najbardziej zurbanizowanymi obszarami gminy są sołectwa Lubomia wraz z sołectwem Grabówka oraz Syrynia wraz z sołectwem Nieboczowy. Pozostałe sołectwa charakteryzują się

mniejszym stopniem urbanizacji. Obszary niezurbanizowane stanowią tereny rolne, przyrodnicze (m.in. obszar Natura 2000 Stawy „Wielikąt i Las Tworkowski”, zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Wielikąt”) oraz obszar zbiornika przeciwpowodziowego „Racibórz Dolny”.

Krajobraz gminy jest niejednorodny, charakteryzując się znacznym udziałem terenów otwartych. W części pn.-wsch. gminy występują wzgórza porośnięte lasami. Obszar gminy cechuje krajobraz typowo rolniczy, wiejski, z dominacją zabudowy jednorodzinnej z ogrodami, a także zabudowy gospodarczej. Zabudowa ta koncentruje się głównie w centrum sołectw, wzdłuż głównych dróg, miejscami wkraczając w otwarte tereny rolne. Część obszaru gminy zajmują lasy (porastające pn.-wsch. część gminy), grunty rolne i zbiorniki wód powierzchniowych. Szczególną rolę pełni tu zespół stawów „Wielikąt” oraz teren polderu Buków, a także Zbiornika Racibórz Dolny.

Pod względem fizyczno-geograficznym obszar gminy Lubomia, znajduje się na styku dwóch podprovincji Nizin Środkowopolskich i Wyżyny Śląsko-Krakowskiej. Zach. część Gminy położona jest w Kotlinie Raciborskiej, natomiast wsch. na Płaskowyżu Głubczyckim. Teren gminy położony jest równie w niewielkiej części w Kotlinie Ostrawskiej. Tereny te leżą na średniej wysokości od 187 do 287 m. n.p.m. Przeważa tu ukształtowanie powierzchni pagórkowate i równinne o nieznacznych deniwelacjach i małych wysokościach względnych.

W oparciu o budowę geologiczną na analizowanym terenie głównymi i jedynymi surowcami mającymi istotne znaczenie jest węgiel kamienny, surowce skalne i okruszowe. Na całym obszarze gminy występują udokumentowane znaczne złoża surowców skalnych i okruszowych. Są to głównie piaski i żwiry. Na tym obszarze występuje również wiele złóż nieudokumentowanych i eksploatowanych systemem gospodarczym, przyczynia się to do niekontrolowanego powstania wyrobisk i niewielkich zapadlisk. Rolnictwo jest na średnim poziomie, gleby są wysokiej jakości.

5.2.2 Rys historyczny gminy

Ziemie nad Odrą sięgają swoją historią czasów epoki kamienia. Od najdawniejszych czasów ziemie Lubomi dzieliły losy Śląska. Za czasów Mieszka I należały do państwa polskiego, w 1138 r. ziemie te otrzymał Władysław Wygnaniec, w 1146 r. przejął je Bolesław Kędzierzawy. Następnym właścicielem tych ziem, czyli Księstwa Opolsko-Raciborskiego został Mieszko Płatonogi. Księstwo często zmieniało swoich właścicieli, było także najeżdżane i pustoszone przez hordy tatarskie.

Pierwsze wzmianki o miejscowościach należących do obecnej gminy Lubomia odnajdujemy już w 1290 r. – Nieboczowy, 1303 – Lubomia, Buków i Syrynia oraz 1603 – Grabówka. Od 1572 r. ziemie te przechodzą na własność rodu Reiswiców. W 1730 r. Eleonora von Bodenhausen, sprzedała dobra, czyli tereny dzisiejszej gminy, Franciszkowi Leopoldowi Lichnowskiemu. Rodzina była właścicielami dóbr aż do 1945 r.

Po I wojnie światowej na obecnych ziemiach należących dalej do Królestwa Polskiego dochodziło do bohaterskich walk, zwłaszcza w czasie III powstania śląskiego. Także w czasie II wojny światowej mieszkańcy okolicznych ziem upamiętnili się w bohaterskich walkach. Dnia 11 maja 1945 r. do Lubomi wkroczyły wojska radzieckie. Po wojnie rozpoczął się okres rozkwitu rolnictwa na terenie obecnej gminy.

Buków

Pierwsze wzmianki o powstaniu wsi Buków pochodzą z 1303 r., kiedy to administracyjnie położona była w powiecie rybnickim, na samej granicy polsko-niemieckiej, którą stanowiła rzeka Odra.

Miejscowość Lubomia, centrum obecnej gminy, posiadała prawa magdeburskie, natomiast wsie Buków oraz Syrynia – prawa polskie. W 1886 r. założona została Straż Pożarna w Bukowie, która najpierw nosiła nazwę „Spritzen verband”. Obecnie oddział straży jest jedną z najprężniej działających instytucji na terenie miejscowości.

Pozostałości historyczne na terenie całej gminy świadczą o jej strategicznym charakterze i znaczeniu już w epoce średniowiecza. W celach obronnych wykorzystywane były elementy przyrodnicze, między innymi takie jak rozległe bagna oraz liczne lasy. Warunki te umożliwiły utworzenie osady na bardzo ważnym w tamtych czasach szlaku przebiegającym przez Bramę Morawską. Liczne pozostałości w postaci śladów po grodzie słowiańskiego plemienia Gołęszyców oraz pozostałości średniowiecznego zamku obronnego wskazują na prężnie działającą osadę w czasach średniowiecznych. Późniejsze wzmianki o wsi Buków pochodzą z 1572 r., kiedy to jej teren znajdował się pod wpływami rodu Reiswiców. W 1730 r. cały teren gminy był okupowany przez Franciszka Leopolda Księcia Lichnowskiego.

Bolesnym piętnem w najnowszej historii miejscowości odbiła się wielka powódź w 1997 r. Buków był wówczas jedną z najbardziej poszkodowanych miejscowości w kraju i jego przywrócenie do stanu sprzed Wielkiej Wody wymagało znacznej determinacji i współdziałania mieszkańców.

Ligota Tworkowska

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1437 r. Syn Wacława Stanisław w 1643 r. kupił Ligotę Tworkowską, a wnuk w 1651 r. zakupił Tworków, skupiając ostatecznie w swoich rękach Rudyszwałd, Kamień, Tworków, Buków (1603), Ligotę Tworkowską, Nieboczowy, Lubomię i Syrynię. Od listopada 1654 r. Wacław posiadał tytuł barona. Później Ligotę Tworkowską kupił Gustaw Graf von Saurna-Jeltsch.

Dnia 22 maja 1874 r. powstał okręg urzędowy Tworków z gminami wiejskimi Buków, Ligota Tworkowska, Kamień nad Odrą (wieś nieistniejąca, została wysiedlona z powodu budowy polderu Buków, który ma ochraniać przed zalaniem Racibórz, Opole i inne miejscowości położone nad Odrą, wieś przestała oficjalnie istnieć w 1999 r.), Tworków, który był siedzibą naczelnika urzędu. Od 1 stycznia 1908 r. okręg urzędowy Tworków obejmował również wymienione gminy wiejskie. 3 lipca 1922 r. gminy wiejskie Buków, Ligota Tworkowska, Kamień wraz z obszarem dworskim Buków zostały przyłączone do Polski.

W 1887 r. został ufundowany przez miejscową ludność kamienny krzyż postawiony po lewej stronie drogi w kierunku południa przy zabudowaniach dworskich. W 1905 r. krzyż przeniesiono w otoczenie miejscowej kaplicy. Wcześniej w 1900 r. zapadła decyzja o budowie kaplicy, prace rozpoczęto w 1901 r., poświęcono ją w 1902 r.

Pierwsza jednoklasową szkołę w Ligocie Tworkowskiej wybudowano 1896 r. Od 1946 r. Ligota przestała istnieć jako samodzielna gmina i weszła w skład gminy Lubomia. W latach 1958-84 funkcjonował prom linowy łączący Ligotę Tworkowską z Tworkowem.

Obecnie wieś Ligota Tworkowska nieistniejąca, zlikwidowana w związku z budową zbiornika przeciwpowodziowego.

Lubomia

Nazwa miejscowości prawdopodobnie wywodzi się od słów: *lubie*, *lubość*. Pierwsze udokumentowane ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia (neolitu), natomiast zachowane do dnia dzisiejszego na tym terenie ślady grodu słowiańskiego plemienia Gołyszyców pochodzą z VII/VIII w. Usytuowane w południowo-wschodnich lasach koło Lubomi grodzisko o kształcie kolistym, otoczone fosą, wałem obwodowym, przedgrodziami i wałami skrzyniowymi obejmowało pierwotnie obszar 4 km. Obecnie porośnięte lasem miało w epoce wczesnego średniowiecza charakter strategiczny i obronny. Świadczy o tym lokalizacja w dolinie rzeki Odry, która od strony zachodniej szeroka i zabagniona stanowiła naturalną osłonę przed wrogami. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, iż osada usytuowana była na ważnym szlaku prowadzącym przez Bramę Morawską. Kolejnym śladem ukazującym prastary rodowód miejscowości są pozostałości średniowiecznego zamku obronnego z połowy XIV w. Zlokalizowany w niedalekiej odległości od Lubomi, na wzgórzu zwanym Kotówką (280 m n.p.m.), dodatkowo wzmocniony u podnóża wałem i fosą po części dzisiaj zachowaną stanowił doskonałą pozycję strategiczną.

Po raz pierwszy miejscowość Lubomia pojawia się w danych archiwalnych dopiero w 1303 r., kiedy to konsekrowany był pierwszy kościół parafialny. Kolejna wzmianka o miejscowości pochodzi z 1572 r., kiedy to Lubomia, Syrynia, Nieboczowy i Buków należały do rodu Rejswiców. W 1730 r. Gminę okupuje Franciszek Leopold Książę Lichnowski.

Nieboczowy

Pierwsza wzmianka o miejscowości z 1240 r. W 1290 r. książę Przemysław podarował mieszkańcom raciborskim dużą część lasu w dolinie Odry. W 1527 r. wieś wraz z Syrynią, Lubomią, Bukowem przechodziły pod zastaw w osiadanie szlachcica Wacława von Rejswitza, właściciela Kędzierzyna i Raszyc. W 1603 r. tereny te stały się wyłączną własnością tejże rodziny. Dnia 16 sierpnia 1730 r. Nieboczowy, które były częścią majątku Grabówka, zostały sprzedane hrabiemu Franciszkowi Leopoldowi Lichnowskiemu. Włości te pozostały w rodzinie do 1945 r.

W 1784 r. pojawiły się wzmianki o folwarku w Nieboczowach. Wieś liczyła wówczas 250 mieszkańców. Od 1832 r. pojawiały się propozycje postawienia samodzielnego budynku szkoły w Nieboczowach. Szkoła stanęła w 1837 r., poświęcona 15 stycznia 1840 r.

W Nieboczowach znajdował się drewniany kościół p.w. św. Józefa, wzmiankowany w 1416 r. jako kaplica. Kościół został poświęcony w 1791 r., co poświadcza data wyryta na jednej z belek. W 1893 r. kościół został odnowiony staraniem Stanisława Matuszka – ówczesnego wójta. Nieboczowy należały do parafii w Brzeziu.

W 1913 r. podjęto decyzję o budowie nowego kościoła. Wybuch wojny udaremnił ten zamiar. Przepadły wówczas zgromadzone na budowę fundusze. W 1927 r. powrócono do zamiaru wzniesienia nowego kościoła na gruntach przekazanych przez rodziny Szulc i Błaszczok. Kościół zaprojektował architekt Jan Affa. Ksiązę Lichnowski przekazał drewno na budowę kościoła. Poświęcenia kamienia węgielnego odbyło się 28 maja 1928 r. Dnia 1 października 1931 r. Nieboczowy stały się samodzielną parafią.

Po wojnach śląskich zakończonych podpisaniem 15 lutego 1763 r. pokoju w Hubertsburgu ziemia raciborska należała do Królestwa Prus. Od 1788 r. Nieboczowy były częścią fideikomisu. W lutym 1835 r. m. in. Grabówka przeszły pod zastaw. Po śmierci kolejnego ze spadkobierców Feliksa Lichnowskiego (został zamordowany

18 września 1848 r.) fideikomis zgodnie z wolą zmarłego przeszedł w posiadanie księżnej Doroty Żagańskiej. Decyzją księżnej właścicielem alodium został książę Karol Lichnowski. Ostatnim właścicielem majątku Grabówka był Wilhelm Lichnowski.

Dnia 23 lutego 1914 r. zapadła decyzja o utworzeniu Związku Sikawkowego. Siedzibą pierwszej remizy był budynek szkoły. Dopiero w czerwcu 1924 r. przeznaczono na remizę samodzielny budynek. Dnia 31 marca 1928 r. Związek Sikawkowy przekształcono w Straż Pożarną. Przy straży powstało kółko teatralne oraz chór. Dnia

4 maja 1963 r. oddano do użytku nową siedzibę straży.

Obecnie wieś nieistniejąca, zlikwidowana w związku z budową zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz. Kilka lat trwało systematyczne wykupywanie gospodarstw przez inwestora i wysiedlanie mieszkańców. Nowe Nieboczowy od 2012 r. odtwarzane było na terenie miejscowości Syrynia - okolice kolonii Szpluchów i Dąbrowy (miejsce potocznie nazywane Czajką), oddalone o około 7 km na południowy wschód. 1 stycznia 2017 nowa wieś oficjalnie przejęła nazwę Nieboczowy. Dawna wieś Nieboczowy, leżąca ok. 7 km na północny zachód od obecnych Nieboczów, określana jest jako Nieboczowy uroczysko.

Nowe Nieboczowy

Nowa wieś Nieboczowy jest nowym elementem układu osadniczego gminy ukształtowanym w latach 2010 - 2018 jako samodzielny zespół urbanistyczny. Zespół ten powstał w związku z koniecznością przesiedlania ludności z czaszy realizowanego zbiornika przeciwpowodziowego „Racibórz Dolny” zamieszkałej w wsiach Nieboczowy i Ligota Tworkowska.

Odtworzenie wsi przeprowadzono w ramach procesu przesiedleń ludności finansowanym przez Państwo Polskie i Bank Światowy w ramach inwestycji budowy zbiornika przeciwpowodziowego „Racibórz Dolny”. Proces urbanistyczny dotyczący lokalizacji i zasad realizacji nowej wsi rozpoczął się na podstawie „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów gminy Lubomia dla zespołu urbanistycznego Nowe Nieboczowy w sołectwie Syrynia” – uchwalonego przez Radę Gminy Lubomia w dniu 28 sierpnia 2009 r. Natomiast prace projektowe związane z budową nowej wsi dla przesiedlenia ludności rozpoczęły się w 2008 r., jako budowa zespołu urbanistycznego „Nowe Nieboczowy”.

Od 1 stycznia 2017 r. przesiedlona wieś oficjalnie przyjęła nazwę „Nieboczowy” – jako nowy rozwijający się element układu osadniczego gminy. Dla przesiedlenia wsi zgodnie z tym planem, władze samorządowe gminy Lubomia w porozumieniu ze Stowarzyszeniem Na Rzecz Odtworzenia i Rozwoju Wsi Lubomia wybrały teren położony w południowo-wschodniej części gminy na południe od sołectwa Syrynia i w odległości około 7 km od przesiedlanej wsi Nieboczowy.

Budowa nowej wsi jest modelowym przykładem kompleksowej realizacji zespołu urbanistycznego ważnym również pod względem socjologicznym, gdyż dotyczyła procesu przesiedlenia społeczności od pokoleń związanej kulturowo z miejscem zamieszkania.

Syrynia

Syrynia to jedna z większych oraz najliczniejszych pod względem liczby mieszkańców sołectw Gminy Lubomia. Syrynia zlokalizowana jest w niedalekiej odległości od Wodzisławia Śląskiego oraz Raciborza, a także blisko przejścia granicznego w Chałupkach. Oprócz Lubomi, miejscowość należy do najprężniej rozwijających się sołectw w skali Gminy.

Po raz pierwszy wymienia się Syrynię ok. 1303-1305 r. Nazwa jej nazwa wywodzi się od staropolskiego słowa syry (wilgotny) i związana jest z położeniem osady nad podmokłymi łąkami. O dawnych korzeniach świadczą ślady pobliskiego grodziska zamieszkiwanego przez plemię Gołężyców. Istotne znaczenie miejscowości dla celów obronnych kraju potwierdzają także pozostałości średniowiecznego, książęcego zamku z połowy XIV w. istniejącego na pobliskim wzgórzu zwanym „Kotówką”.

Udokumentowane dane dotyczące Syryni pochodzą dopiero z 1303 r., kiedy konsekrowany był kościół parafialny w Lubomi, do którego przyłączono także Syrynię. W 1510 r. na terenie wsi wybudowany zostaje również kościół p.w. św. Michała Archanioła. W 1482 r. miejscowość wchodząca w skład księstwa raciborskiego przeszła na dożywotnią własność księżnej wdowy Magdaleny. Po wymarciu linii książąt piastowskich, księstwo raciborskie przeszło we władanie Habsburgów. W 1572 r. Ferdynand I Habsburg sprzedał Syrynię wraz z Lubomią, Bukowem i Nieboczowami, szlacheckiej rodzinie Reisewitz. Jak wynika z danych archiwalnych, według danych na rok 1595, Syrynię zamieszkiwało wówczas 30 gospodarzy i 2 chałupników (w tym niemieckich osadników) uprawiających dla siebie ogółem 33 włók ziemi.

Rok 1730 przyniósł kolejne zmiany dla mieszkańców Syryni. Dobra ziemskie Grabówka z wsią Syrynia, stały się własnością Franciszka Leopolda hrabiego Lichnowskiego. Od 1788 r., za zgodą króla, Syrynia wraz z licznymi dobrami ziemskimi położonymi w pruskiej części Śląska Górnego stała się dziedziczną własnością (majorat) rodziny Lichnowskich aż do roku 1941.

Wiek XIX i lata następne prowadzą do stopniowego rozwoju wsi. Z danych archiwalnych wynika, iż w 1815 r. wieś wraz z kolonią Dąbrowy liczącą 1619 mieszkańców, posiadała 11 posiadłości gospodarskich, 21 posiadaczy, 16 zagrodniczych, 82 chałupniczych. W 1828 r. wybudowano pierwszą szkołę w Syryni, do której na początku uczęszczało 170 dzieci. W 1879 r. wybudowano szosę przez Syrynię na granicę Pszów-Doły, a w 1925 r. rozpoczęto budowę kolei z Bluszczów do Brzezin. W 1921 r. Syrynia należąca do powiatu raciborskiego, po przyłączeniu Górnego Śląska do Polski, przeszła do powiatu rybnickiego.

W czasie II wojny światowej, w 1945 r. przez Syrynię przechodziła linia frontu przebiegająca pod lasem „Czajka”. Zaciekle bronioną przez żołnierzy Wehrmachtu linię frontu przełamały dopiero w kwietniu 1945 r. wojska radzieckie wspomagane przez bombowce amerykańskie.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Gmina Lubomia jest obszarem ukształtowanym w wielowiekowym procesie historycznym. Ślady tego dziedzictwa są obecne w lokalnym krajobrazie do dzisiaj. Przez obszar gminy doliną Odry przebiega korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym. Z tego powodu obszar doliny podlega ochronie, a jej elementy: „Stawy Wielikąt i Ligota Tworowska” zostały zaproponowane do objęcia programem ochrony „Natura 2000”. Na terenie gminy znajduje się kilka cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Jednym z najważniejszych jest stanowisko archeologiczne: wczesnośredniowieczne grodzisko Gołężyców w Lubomi, a także obiekty drewnianej architektury sakralnej, m.in. barokowa kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Bukowie, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena w Lubomi z XVIII w., drewniany kościół p.w. św. Michała Archanioła z XVI w. w Syryni (został on przeniesiony do Katowic (park Kościuszki) w 1938 r., gdzie funkcjonuje do dzisiaj). Ponadto w Grabówce istnieje cenna ze względu na formę architektoniczną figura przydrożna Jana Nepomucena z XVIII w., ufundowana przez rodzinę Lichnowskich. Podczas badań archeologicznych prowadzonych w związku z budową zbiornika „Racibórz Dolny” dokonano bardzo ważnego odkrycia – neolitycznej figurki glinianej z IV w. p.n.e., nazwanej „Śląską Wenus”.

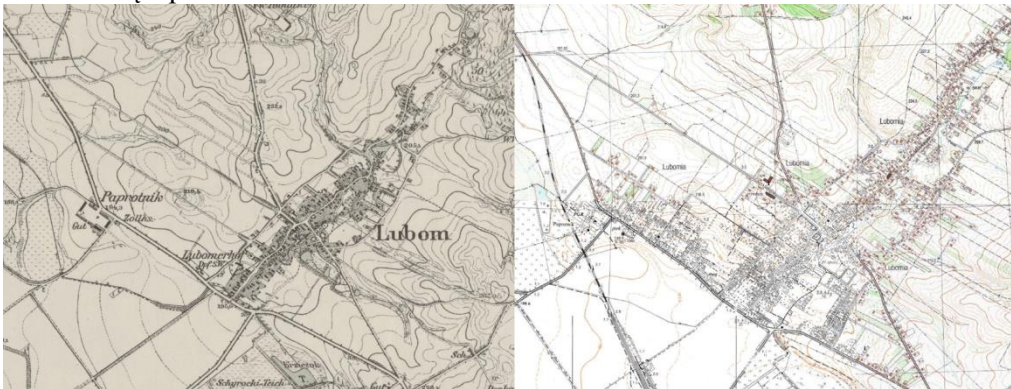
Ze względu na budowę zbiornika wieś Ligota Tworkowska oraz Nieboczowy zostały przeznaczone do likwidacji. Wszystkie budynki w miejscowościach zostały zburzone. Do nowo powstałej miejscowości Nieboczowy (na terenie miejscowości Syrynja) zostały przeniesione kapliczki i krzyże, które zostały poddane renowacji. Ze starych Nieboczów przeniesiony został również cmentarz (2015-16 r.). Ekshumowano i przeniesiono szczątki 598 osób na 22 nekropolie, w tym 291 złożono w 63 grobach i mogile zbiorowej na tym cmentarzu. Była to jedna z największych ekshumacji w powojennej Polsce. Na środku cmentarza posadowiono krzyż cmentarny z I poł. XX w. przeniesiony z Nieboczów. Natomiast zabytkowa kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z Ligoty Tworkowskiej (1903 r.) została odtworzona w Grabówce. Do wsi Grabówka przeniesiono również krzyż kamienny z 1887 r.

W 2011 r. stworzone zostało opracowanie „Badania wartości zabytkowych miejscowości Nieboczowy i Ligota Tworkowska” w związku z planowaną likwidacją wsi. Celem opracowania było wykonanie dokumentacji konserwatorskiej dotyczącej obiektów historycznych na terenie obu miejscowości oraz sformułowanie wniosków i wytycznych konserwatorskich.

Układy ruralistyczne

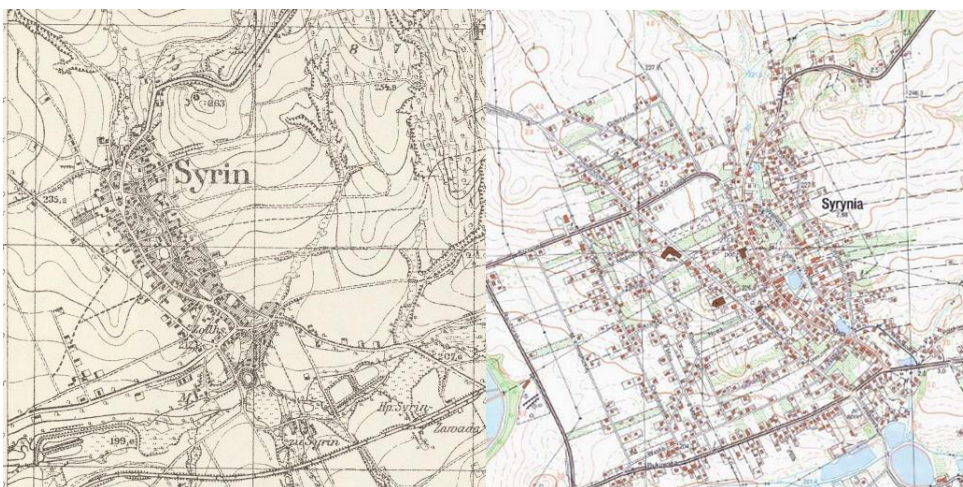
Na terenie gminy Lubomia występuje kilka typów układów ruralistycznych, w tym:

- historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w typie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

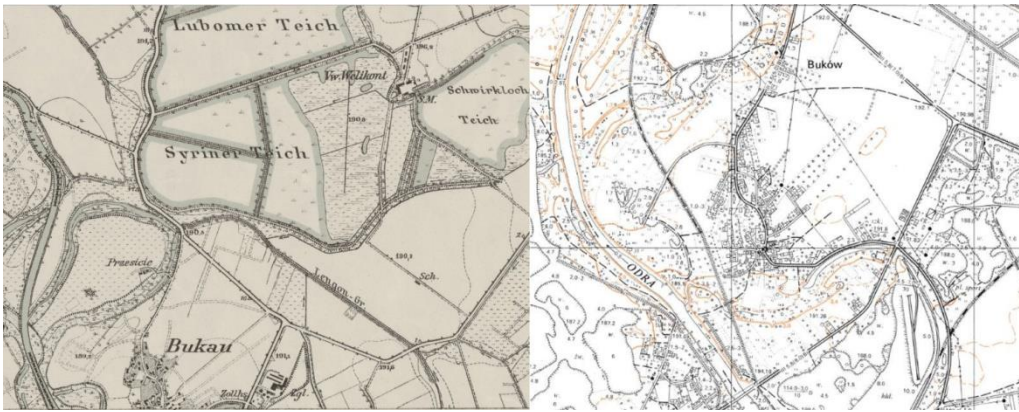
Ryc. 2. a) Lubomia, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Lubomia, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Syrynja w formie owalnicowej z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Ryc. 3. a) Syrynja, mapa Messtischblatt, 1941 r., skala 1:25 000, nr mapy 5976; b) Syrynja, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Buków w formie wielodrogi z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Ryc. 4. a) Buków, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Buków, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Grabówka w typie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Ryc. 5. a) Grabówka, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Grabówka, stan obecny, skala 1:10000.

Obiekty sakralne

Na terenie Gminy Lubomia obecnie istnieją trzy kościoły parafialne: w Lubomi (1887 r.), Syryni (1932-35 r.) i Bukowie (1931-33 r.). Kościół istniał również w miejscowości Nieboczowy (ob. Nieboczowy uroczysko) p.w. Józefa Robotnika (1928-30 r.), który został wyburzony wraz z innymi budynkami podczas likwidacji wsi (budowa zbiornika przeciwpowodziowego). Natomiast w Syryni w miejscu starego cmentarza przy ul. 3 Maja istniał drewniany kościół p.w. Michała Archanioła z XVI w., który został przeniesiony w 1938 r. do Katowic (park Kościuszki).

Do zabytków sakralnych należą również: kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Bukowie (1770 r.), kaplica p.w. św. Jana Nepomucena w Lubomi (ok. 1700 r.), kaplica cmentarna na starym cmentarzu w Lubomi, kaplica cmentarna na nowym cmentarzu w Syryni oraz kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej (1902 r.) odtworzona na wzór i pamiątkę kaplicy pod tym samym wezwaniem z Ligoty Tworowskiej.

Kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowie (nr rejestru zabytków 735/66). Kaplica orientowana, usytuowana w centrum wsi. Zbudowana w 1770 r. (data na portalu) w stylu barokowym. W latach 30-tych XX w. na skutek częstych wylewów rzeki Odry usypany został wał ziemny i założona podmurówka z kamienia. Wówczas częściowo wymieniono belki zrębowe kaplicy. Kaplica o konstrukcji zrębowej, z opaską cementową w dolnej partii. Wzniesiona na planie prostokąt z trójbocznym zamknięciem od wschodu. W 1997 r. powódź, która dotknęła wieś, załamała kaplicę do połowy wysokości drzwi wejściowych.

Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena w Lubomi (nr rejestru zabytków 739/65). Kaplica drewniana o konstrukcji zrębowej, od zewnątrz szalowana deskami. Deski w układzie pionowym, złącza desek przesłonięte złączami, od wewnątrz tynkowana, na fundamencie murowanym. Kapliczka na rzucie ośmioboku, wewnątrz jednoprzestrzenne. Wybudowana ok. 1700 r.

Fot. 1. Po lewej - Buków, kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej; po prawej - Lubomia, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Lubomi. Pierwsze zapisy o parafii lubomskiej pojawiły się w 1303 r., kiedy to 3 lutego na życzenie księcia raciborskiego Przemysława, biskup Mikołaj (sufragan wrocławski) dokonał poświęcenia kościoła, ołtarza i cmentarza. Tą datę przyjmuje się jako oficjalne powstanie parafii św. Marii Magdaleny. Pierwszy drewniany kościół przetrwał do 1516 r. kiedy to rozszerzono istniejący lub też powstał nowy (niestety oficjalne dokumenty nie stwierdzają jednoznacznie czy była to modernizacja czy budowa nowego kościoła). Dokładne opisy lubomskiej świątyni przechowały się w sprawozdaniach wizytacyjnych z lat 1652, 1679 i 1688. Był to budynek drewniany na podmurowanym fundamencie o długości około 18,5 m i szerokości 10,5 m. Miał cztery okna i dwoje drzwi: główne i boczne. Nad drzwiami od strony północnej wyryta była liczba 1516, którą przyjęto za datę oficjalnego powstania kościoła. Kościół od wewnątrz był wyłożony deszczułkami i pomalowany. Chór miał sklepienie beczkowe, na którym w dwóch rzędach przedstawione były anioły grające na instrumentach. Dzwonnica początkowo była do kościoła dobudowana (1675 r.), od 1688 r. wolnostojąca. Na cmentarzu, ogrodzonym parkanem, znajdowała się kostnica.

Fot. 2. Lubomia, kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Budowę nowego, murowanego kościoła przeprowadził ksiądz Antoni Kokorski. Budowla została wzniesiona w 1886 r. Plany opracował znany na Śląsku mistrz budowlany z Bytomia – Paweł Jackisch. Kościół jest neogotycki, ceglany. Od południowego wschodu wznosi się wieża zwieńczona ostrosłupowym hełmem, nawa ma kształt prostokąta, do którego przylega zamknięte wielobocznie, węższe prezbiterium. Wnętrze jest jednonawowe z wystrojem neogotyckim. Ze starego kościółka pozostało fragmentaryczne wyposażenie.

Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej w miejscowości Ligota Tworkowska (ob. odtworzona w Grabówce). Decyzja o budowie kaplicy została podjęta w 1900 r. przez mieszkańców Ligoty Tworkowskiej. Budowa kaplicy wykonana była sposobem gospodarczym. Mieszkańcy własnoręcznie wyrabiali i wypalali cegły. W 1901 r. rozpoczęto budowę kaplicy. Latem 1902 r. kaplicę poświęcono. W 1958 r. rozpoczęto prace związane z budową zakrystii. W 1971 r. do kaplicy dobudowano część południową. Nawa kaplicy była wydłużona składająca się z dwóch części: północna (starsza) na rzucie prostokąta, w części prezbiterialnej zamknięta 3-bocznie, po stronie zachodniej przylegała do niej prostokątna zakrystia. Część południowa

(nowsza) węższa, prostokątna. Kaplica ze względu na likwidację wsi została odtworzona w Grabówce (wykonano nową, większą dobudówkę). Ze starej kaplicy przeniesiono ołtarz, drogę krzyżową, posągów świętych, drewniany krzyż oraz 4000 sztuk klinkierowej cegły.

Fot. 3. Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej, po lewej kaplica odtworzona w Grabówce, po prawej oryginalny wygląd kaplicy (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Cmentarze

Na terenie gminy Lubomia istnieje kilka cmentarzy. W Lubomi występują cztery: stary cmentarz przy ul. Korfantego naprzeciw kościoła parafialnego, cmentarz przy kościele parafialnym, cmentarz komunalny przy ul. Pogrzebieńskiej oraz cmentarz żołnierzy radzieckich zlokalizowany przy cmentarzu komunalnym. W Syryni pomiędzy ul. 3 Maja a Popręczną znajduje się otoczone drzewami wzniesienie, na którym znajduje się stary cmentarz przykościelny datowany na XVI w. Do 1938 r. w tym miejscu stał drewniany kościółek p.w. św. Michała Archaniola i wolnostojąca dzwonnica, które przeniesiono do Katowic do Parku Kościuszki. Kościół otoczony był drewnianym ogrodzeniem. Na początku 1914 r. powstał nowy cmentarz (przy ul. Powstańców Śląskich).

Cmentarz parafialny istniał również w miejscowości Nieboczowy. Ze względu na likwidację wsi (budowa polderu przeciwpowodziowego) został on przeniesiony do nowych Nieboczów (2015-16 r.).

Do ciekawych zabytków należy tzw. „Grób Bordynowskiej Pani” w Syryni. Bordynowska Pani, czyli Zofia Eleonora von Bodenhausen urodziła się w 1676 r., zmarła w 1751 r. w Brzegu, ale jej ciało zostało przewiezione na Grabówkę, której była właścicielką. Wzgórze, na którym znajduje się grób, góruje nad okolicą, leży ok. 250 m n.p.m. pomiędzy wsiami Lubomia i Syrynia, niedaleko drogi prowadzącej od skrzyżowania – dawnego dworu na Grabówce. Miejsce pochówku oznaczono ceglanym, kwadratowym słupem zwieńczonym gzymsem i ceglanym zadaszeniem. O grobie „Bordynowskiej Pani” do dziś opublikowano kilka legend. Najstarszą znaną legendę wydał w 1927 r. profesor i dyrektor raciborskiego muzeum Georg Hyckel (1880-1975). Opowiedziano w niej o losach pewnej hrabiny, która spocząć chciała pod gołym niebem, a miejsce jej pochówku wyznaczyć miały zaprzęgnięte do wozu i pognane przed siebie dwa białe woły. Historia ta przypomina starszą, popularną cieszyńską opowieść o Czarnej Księżnej.

Fot. 4. Syrynia, tzw. "grób Bordynowskiej Pani" (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

W miejscu pochówku dwukrotnie przeprowadzano badania archeologiczne. Pierwsze próby, które przeprowadzono w 1968 r. pod kierunkiem Jerzego Szydłowskiego, zakończyły się porażką z uwagi na zniszczenia dokonane nocą przez nieznanych sprawców. Badania archeologiczne grobu ponowiono dopiero w 2015 roku przez Sławomira Kulpę. Jak się okazało, w miejscu tym znajdowały się dwie krypty. Na ceglanej posadzce starszej krypty znaleziono kości ludzkie należące do dwóch osób zmarłych w młodym wieku (do 20 lat) oraz uchwyty trumny. Nowo wzniesiony obiekt powstał częściowo na miejscu starej krypty a we wnętrzu grobowca odkryto szkielet kobiety w wieku starszym. Krypta była splądrowana. Badania wykazały jednak, że zmarłą pochowano najprawdopodobniej w dwóch trumnach – dębowej i sosnowej, bez sarkofagu. Trumna była obita czerwonym aksamitem. Dane archeologiczne i historyczne dowodzą, że w miejscu tym spoczęła zarówno Zofia Eleonora von Bodenhausen, jak i jej dzieci. Ponowny pochówek Bordinowskiej Pani odbył się 27 maja 2018 r.

Obiekty mieszkalne i gospodarcze

Najstarsze zachowane do dnia dzisiejszego budynki mieszkalne z terenu gminy Lubomia pochodzą prawdopodobnie z końca XIX w., jednakże większość powstała już w I połowie XX w. Są to głównie budowle ceglane, otynkowane, założone na rzucie prostokąta, zazwyczaj w układzie kalenicowym, jednokondygnacyjne z poddaszem (w partiach szczytowych poddasza najczęściej znajdują się dodatkowe pomieszczenia mieszkalne), nakryte dachami dwuspadowymi (część naczółkowymi) z pokryciem z dachówki cementowej. Detal architektoniczny w tej zabudowie jest niezwykle skromny i ma on zazwyczaj formę gzymsów, wydzielających część strychową od części mieszalnej oraz sfazowanych cokołów lub z rzadka prostych opasek okiennych.

Fot. 5. Buków. Spichlerz (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

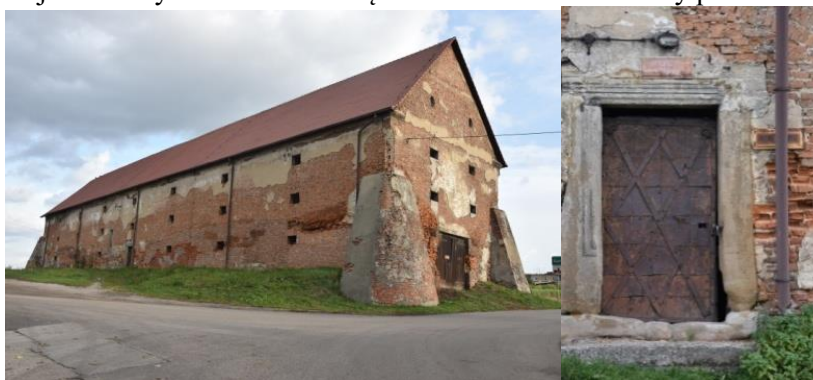
Z przełomu XIX i XX w. oraz początku XX w. pochodzą lokalizowane zazwyczaj na działkach o kształtach wydłużonych prostokątów, połączone budynek mieszkalny z gospodarczym, tworzące jeden budynek na planie wydłużonego prostokąta ustawionego szczytowo do drogi, powiązane w tylnej części ze stodołą ustawioną do niego prostopadłe lub równoległe.

Z XX w. pochodzą domy mieszkalne na planie krótkiego prostokąta lub zbliżonym do kwadratu, zazwyczaj ustawione kalenicowo do drogi. Towarzyszące im budynki gospodarcze znajdują się zazwyczaj w tyle posesji i mają formy tradycyjne.

Do ciekawszych obiektów należy drewniany spichlerz, tzw. sypaniec, w miejscowości Buków przy ul. Zabytkowej. Pochodzi on z przełomu XVIII i XIX w. Tzw. sypaniec, służył do suszenia zboża lub przechowywania owoców. Spichlerz ma archaiczne sklepienie kopulaste. Szczyt szalowany deskami. Daszek dwuspadowy, kryty gontem. Nad drzwiami data 1819 r., która dotyczy przeniesienia spichlerza z Owsiszczu.

Założenia dworsko-parkowe z folwarkami

Założenie dworsko-parkowe i zespół zabudowań folwarcznych „Grabówka”. Z pierwotnego założenia pozostał jedynie spichlerz dworski z XVIII w., park z reliktnymi starodrzewu oraz budynki gospodarczo-inwentarskie z 1862 r. Nieistniejący pałac pochodził z 1 poł. XIX w., klasycystyczny, murowany z cegły, potynkowany, wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, parterowy, nakrywał go dach siodłowy. Budynek posiadał dwutraktowy układ wnętrz. Zabytek zniszczony po 2001 r. Budynek spichlerza (nr rejestru zabytków 762/66) jest murowany z cegły, kryty dwuspadowym dachem, na planie prostokąta. Najciekawszymi elementami są kute drzwi oraz kamienny portal herbowy.

Fot. 6. Grabówka, spichlerz w zespole dworskim (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Dawny folwark „Paprotnik” w Lubomi z XIX i pocz. XX w. Z dawnego założenia zachowały się: wolnostojący budynek dawnej rządcówki, dwójak oraz budynki gospodarcze (dawna olejarnia i obora). Budynki gospodarcze oraz gospodarczo-mieszkalne usytuowane są po bokach w układzie równoległych linii zabudowy, budynki mieszkalne zlokalizowane centralnie.

Zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku Grabówka z I ćw. XX w. W jego skład wchodzi: wolnostojący budynek dawnej rządcówki, budynki mieszkalne z 1916 r. (dwojaki i trojak), budynek gospodarczy, budynek gospodarczo-magazynowy oraz aleja starodrzewia.

Kapliczki, krzyże i figury przydrożne

Na terenie gminy Lubomia istnieje kilkanaście obiektów tzw. małej architektury o charakterze zabytkowym, łącznie 37 zabytków. Największą ilość stanowią krzyże przydrożne (27 obiektów), głównie kamienne (przeważnie z piaskowca), kapliczkowe z postacią Chrystusa na krzyżu i figurą Matki Boskiej Bolesnej poniżej (zazwyczaj w niszy). Tego typu krzyże głównie wykonywano na przestrzeni ćwierćwiecza, od lat 80-tych XIX wieku do początku XX w.

Występują również kapliczki z figurami świętych (8 obiektów), m.in. kapliczka kubaturowa p.w. św. Barbary z 1896 r. w Grabówce, kapliczka pierwotnie z figurą św. Jana Ewangelisty przy ul. Korfantego w Lubomi, kapliczka/grota z figurą Chrystusa przy ul. Tartakowej w Lubomi, kapliczka słupowa z figurą św. Urbana

w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka p.w. Matki Boskiej Fatimskiej w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka z figurą św. Antoniego w Syryni (ul. Bukowska/Raciborska), kapliczka/grota z figurą Matki Boskiej Fatimskiej na starym cmentarzu w Syryni.

Na terenie gminy istnieją także dwie figury świętych, wolnostojące, na postumencie (św. Jana Nepomucena w Grabówce, Matki Boskiej w Lubomii). Do bardzo ciekawych obiektów należy **figura św. Jana Nepomucena w Grabówce**. Figura znajduje się na granicy Lubomi i Grabówki. Została ufundowana w 1738 roku przez rodzinę Lichnowskich, posiadających swoje dobra na Grabówce. Polichromowana rzeźba przedstawia świętego,

trzymającego otwartą księgę, z globem u stóp. Na froncie postumentu znajduje się herb fundatora oraz łaciński napis z „Przypowieści Salomonowych” – po zsumowaniu dużych liter tego napisu, które odpowiadają cyfrom rzymskim otrzymamy datę ustawienia figury. Figura została poddana renowacji w 2013-14 r.

W Syryni przy ul. Wodzisławskiej zachował się **krzyż pokutny** z XIII w. Krzyż zachowany fragmentarycznie, zniszczony w 1932 r., utracił wówczas ramiona. Wykonany z różowego piaskowca, wzniesiony przez mordercę na miejscu dokonanego zabójstwa.

Fot. 7. Buków, ul. Główna 38 - krzyż kapliczkowy; Grabówka, ul. Bordynowska 22 - kapliczka p.w. św. Barbary; Grabówka, ul. Asnyka - figura św. Jana Nepomucena (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

5.2.4 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie Gminy Lubomia stanowią przede wszystkim wyposażenie kościołów i kaplic. Ze względu na ich bezpieczeństwo w opracowaniu nie zostają przytoczone żadne dane z tego zakresu.

5.2.5 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji

powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Lubomia w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 91 stanowisk archeologicznych, z tego 2 wpisane są do rejestru zabytków (obydwa stanowiska znajdują się w miejscowości Lubomia). Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

Obszar Gminy Lubomia znajduje się na 6 obszarach AZP: 102-40, 102-41, 103-40, 103-41, 104-40, 104-41. Większość stanowisk archeologicznych to stanowiska wielokulturowe, na obszarze których wyróżniono materiał zabytkowy z różnych epok. Praktycznie wszystkie stanowiska posiadają określoną chronologię (wyjątek stanowią stanowiska z miejscowości Buków oraz Kamień, ale w ich przypadku można mówić o „stanowiskach archiwalnych” gdyż teren miejscowości został wykorzystany do budowy polderów przeciwpowodziowych). Występują tutaj stanowiska od czasów epoki kamienia po nowożytność, wyraźna jest jednak przewaga stanowisk o chronologii od wczesnego średniowiecza po nowożytność.

Zabytkami archeologicznymi o najwyższej wartości jest niewątpliwie **grodzisko w Lubomi** (stanowisko 1, AZP 103-41/50), które łączone jest ze słowiańskim plemieniem Gołęszyców i ze względu na jego duże rozmiary i rozbudowany system fortyfikacji uważa się za ich główny ośrodek grodowy. Obiekt należy do największych i najlepiej zachowanych grodzisk w województwie śląskim. Zabytek posiada świetnie czytelne w terenie umocnienia ziemne oraz dobrze zachowane nawarstwienia kulturowe. Badania archeologiczne tego obiektu prowadzone były już w latach 1933-1935 oraz 1939 przed Romanem Jakimowiczem a następnie w latach 1966-1970 pod kierownictwem Jerzego Szydłowskiego. Podczas badań w latach 60-tych XX w. odkryto szereg obiektów archeologicznych, w tym ślady domostw oraz zabytki łączone z Awarami oraz Państwem Wielkomorawskim. Badania wskazują, że gród powstał na miejscu nieufortyfikowanej osady, którą założona już w VII w., natomiast umocnienia grodowe zaczęto wznosić w VIII w. Jerzy Szydłowski wiązał upadek grodu (widoczne były ślady pożaru) z najazdem Świętopełka, władcy Państwa Wielkomorawskiego (źródła pisane mówią o podbiciu państwa Wiślan przez właśnie tego władcę). Dzięki zapiskom średniowiecznego autora tzw. Geografa Bawarskiego możemy łączyć grodzisko w Lubomi z ludem Gołęszyców. Rozmiary założenia grodowego a także jego bardzo dobra widoczność w terenie sprawia, iż jest to jeden z ciekawszych zabytków archeologicznych, mogących jednocześnie stać się atrakcją turystyczną całego regionu.

Innym bardzo wartościowym reliktem archeologicznym są **pozostałości średniowiecznego „zamku na Kotówce”** (AZP 102-41/42) w Lubomi. Jest to również jeden z najcenniejszych zabytków archeologicznych na terenie Górnego Śląska. Obiekt jest rzadkim śladem ufortyfikowanej siedziby książęcej z XIV-XV w. Stanowisko posiada zachowaną formę terenową i nawarstwienia kulturowe, które są nasycone licznymi zabytkami ruchomymi również z innych epok m.in. epoki brązu. Nie dysponujemy źródłami pisanymi dotyczącymi tego założenia, jednak być może można go łączyć z księciem raciborskim Janem I lub jego synem Janem II Żelaznym. Bardzo możliwe, iż założenie to zostało zniszczone podczas wojen husyckich w XV wieku. W 2005 roku przeprowadzono badania sondażowe (Miroslaw Furmanek oraz Sławomir Kulpa), które pozwoliły odkryć sporą ilość zabytków oraz warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne. Oprócz średniowiecza oraz nowożytności natrafiono na zabytki mezolityczne, ceramikę neolitycznej kultury ceramiki wstęgowej rytej oraz kultur z epoki brązu.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Lubomia funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 22-24 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie Gminy Lubomia w rejestrze zabytków nieruchomych i archeologicznych znajduje się łącznie 5 obiektów zabytkowych (2 stanowiska archeologiczne, 3 obiekty nieruchome)⁴.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Lokalizacja	Obiekt objęty ochroną	Nr rejestru zabytków
1	Buków, ul. Główna/Odrzańska	Kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej z XVIII w., drewniana. Brak określenia granic ochrony.	735/66 05.08.1966 r.
2	Grabówka, ul. Bodynowska	Spichlerz dworski, przełom XVIII i XIX w., murowany, trójkondygnacyjny, klasycystyczny. Granice ochrony obejmują całość obiektu w ramach dawnego założenia dworskiego.	762/66 26.09.1966 r.
3	Lubomia, ul. św. Jana Nepomucena/Polna	Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena z XVIII w., drewniana, na planie ośmioboku. Granice ochrony obejmują całość obiektu w ramach dawnego ogrodzenia.	739/65 05.08.1965 r.

⁴ Wykaz wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków (stan na 7 kwietnia 2022 r. dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

⁴ Wykaz wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków (stan na 7 kwietnia 2022 r. dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejsc.	Nr obszaru AZP	Nr na obsz.	Nr w miejsc.	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia	Nr rejestru
1	Lubomia Kotówka	102-41	41	24	osada obronna - grodzisko.	-	wczesne średniowiecze	706/65 z 8.11.1965 r.
2	Lubomia	103-41	50	1	punkt osadn. grodzisko	k. przeworska -	późny ok. wpływ. rzymskich wczesne średniowiecze VIII-IX w.	705/65 z 5.11.1965 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Lubomia została opracowana w 2018 r. W 2022 r. dodano do GEZ 4 obiekty: obelisk św. Stanisława Koski w Lubeni, budynek gospodarczy oraz 2 budynki mieszkalne wchodzące w skład zespołu folwarcznego „TAJCHÓW” w Lubomi (ul. Stawowa 16-18 i 20-22).

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera łącznie 128 zabytki nieruchome oraz 90 stanowisk archeologicznych. W ostatnim czasie dwa obiekty zostały rozebrane: budynek dawnego kina przy ul. Mickiewicza 67 w Lubomi oraz budynek mieszkalny przy ul. Powstańców Śląskich 45 w Syryni. Wśród zabytków pięć jest wpisanych do rejestru zabytków, z czego dwa są to zabytki nieruchome archeologiczne.

Ze względu na budowę polderu przeciwpowodziowego Racibórz Dolny i likwidację całych wsi: Ligoty Tworowskiej oraz Nieboczowy wiele budynków będących w ewidencji konserwatorskiej (znajdujących się na liście przekazanej przez WUOZ do Gminy w 2010 r.) zostało zniszczonych i niestety nie mogło się znaleźć w utworzonej Gminnej Ewidencji. Zadbano przy tym o zachowanie zabytkowych kapliczek z miejscowości Nieboczowy poprzez przeniesienie ich do nowo powstałej wsi Nieboczowy (kapliczki zostały zrekonstruowane, krzyże poddane renowacji). W przypadku cmentarza parafialnego w Nieboczowach wykonano prace ekshumacyjne a zmarłych ponownie pochowano. Natomiast zabytkowa kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z Ligoty Tworowskiej została odtworzona w Grabówce. Do wsi Grabówka przeniesiono również krzyż kamienny z 1887 r.

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Lubomia przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości

i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie gminy Lubomia przetrwały dawne tradycje, m.in. tzw. Procesje Pacholcze w Syryni, które odbywają się w Poniedziałek Wielkanocny od 1672 r. Zachowały się one tylko w Syryni. Ich narodziny związane są z „Dokumentem lubomskim” pochodzącym z lat 1672/1674. Dokument ten powszechnie uważany jest za swego rodzaju akt erekcyjny urządzanych w Syryni procesji. Co roku w okresie Świąt Wielkanocnych, począwszy od Poniedziałku Wielkanocnego aż do Zielonych Świąt, młodzież pielgrzymuje do przydrożnych krzyży i kapliczek rozmieszczonych na terenie wioski.

W Lubomi do dziś przetrwała tradycja układania dywanów kwietnych na procesję Bożego Ciała. Rzadko spotykanym gdzie indziej zwyczajem jest umieszczanie na głównej ścianie domu kapliczek ze świętymi figurami.

Od lat w Lubomi odbywają się pochody górników z okazji święta ich patronki św. Barbary (4.12). Członkowie Braci Górniczej zbierają się, by przemaszerować z orkiestrą dętą i sztandarem górniczym do kościoła na tradycyjną barbórkową mszę św. Od kilku lat zwyczaj ten przyjął się również w Syryni.

Najważniejszą imprezą gminną jest Święto Plonów – Dożynki, które są organizowane przez władze Lubomi przy wsparciu instytucji i stowarzyszeń działających na terenie gminy.

Na terenie gminy Lubomia funkcjonują ośrodki kulturalne takie jak:

- Muzeum Szkolne w Syryni. W latach 70-tych XX w. dzięki staraniom nauczycielki ówczesnej szkoły podstawowej P. Ireny Musioł powstała szkolna izba pamięci. Ulokowano w niej wszystkie eksponaty, które udało się jej przez lata zgromadzić. Lokalna społeczność chętnie oddawała jej cenne przedmioty, licząc, że to uchroni je od zapomnienia. Wśród zbiorów muzealnych już wówczas znalazło się wiele przedmiotów codziennego użytku, meble, narzędzia rolnicze, mundury, stroje codzienne i wyjściowe, a także niezliczona ilość zdjęć.

Z czasem pomieszczenia muzealne okazały się zbyt małe dla wciąż rozrastającej się kolekcji. Z pomysłem stworzenia nowej lokalizacji dla muzeum mierzono się już od kilkunastu lat. Impulsem do podjęcia wyzwania okazał się nadchodzący jubileusz sześćdziesięciolecia istnienia obecnego budynku szkolnego. Dyrekcja częściowo własnym sumptem, ale przede wszystkim dzięki ofiarnemu wsparciu sponsorów wygospodarowała i zaadaptowała nowe pomieszczenie na siedzibę muzeum. Utworzenie szkolnego Muzeum pozwoliło ocalić przed zniszczeniem, gromadzone przez lata eksponaty. Muzeum umożliwia ponadto prowadzenie żywych lekcji historii, na których uczniowie mogą zobaczyć, jak wyglądało życie Górnolubomian na przełomie XIX i XX w.

- Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Lubomi. Jest on organizatorem licznych imprez masowych i kameralnych oraz propagatorem wieloletnich i pięknych tradycji gminy. W skład GOKSiR-u wchodzi domy kultury w Lubomi, Syryni, Nieboczowach, Bukowie i Grabówce oraz obiekt sportowy wraz z boiskiem w Nieboczowach. Przy GOKSiR-ze działają m.in. chóry „Lutnia” w Lubomi i „Echo” w Syryni, zespoły folklorystyczne „Syryniczki” i „Johanki” z Nieboczów, zespoły taneczne w Lubomi, Syryni i Nieboczowach, a także pielęgnujące lokalne tradycje Koła Gospodyń Wiejskich w Lubomi, Syryni, Bukowie i Nieboczowach. Co roku GOKSiR organizuje zajęcia i wycieczki podczas ferii zimowych i wakacji oraz wiele różnorodnych imprez dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

- Gminna Biblioteka Publiczna w Lubomi oraz jej filia w Syryni. Główną funkcją placówek jest zaspokajanie i rozbudzanie potrzeb czytelniczych społeczności lokalnej. Biblioteka inicjuje także przedsięwzięcia służące promocji kultury, książki i czytelnictwa.

W tym miejscu warto wspomnieć o legendach dotyczących Kopca granicznego rozdzielającego Syrynię i Lubomię (usypany najprawdopodobniej w latach 1793-94), które tłumaczą jego powstanie. Jedną z nich wiąże usypianie Kopca z przemaszaniem wojsk szwedzkich w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Każdy z żołnierzy miał wówczas nabrać końcem szabli trochę ziemi i rzucić w jedno miejsce i z tej ziemi powstał Kopiec. Inna legenda również łączy powstanie Kopca z wojskiem szwedzkim, ale sytuuje je w okresie potopu szwedzkiego (1655-1660). W tym miejscu miały wywiązać się walki między Szwedami a ochotniczymi oddziałami Syryników i Lubomików, broniących króla Polski Jana Kazimierza. Mówi się, że w czasie tych walk zginął dowódca szwedzki, którego ciało żołnierze złożyli w miejscu dzisiejszego Kopca. Inne legendy mówią, że kopiec mógłby być rodzajem kurhanu. Znajdujący się nieopodal głąz jest pozostałością po lądolodzie skandynawskim, w 1962 r. uznany został za pomnik przyrody.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Lubomia w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Lubomia.

MOCNE STRONY
• stanowiska archeologiczne o wysokiej randze wpisane do rejestru zabytków (Lubomia – „Grodzisko Gołyszyców”, Lubomia-Kotówka), • charakterystyczny krajobraz kulturowo-przyrodniczy z czytelnymi pozostałościami gospodarki dworsko-folwarcznej (relikty założeń folwarcznych w Grabówce, Wielikacie, Paprotniku), • lokalny typ tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej, dom jednokondygnacyjny, murowany, przekryty dachem dwuspadowym, w większości usytuowany w układzie szczytowym do ulicy, • czytelny w strukturze przestrzennej układ dawnych jednostek wiejskich, z charakterystycznymi dominantami przestrzennymi, w formie wież kościelnych, podkreślającymi miejsca ważne w obszarach jednorodnego krajobrazu ruralistycznego (Lubomia, Syrynia, Buków), • zespół przyrodniczo-kulturowy „Wielikąt” (ostoja ptaków wodnych i błotnych), • obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Stawy Wielikąt i Las Tworkowski” na terenie gminy, • szlaki turystyczne: - szlak legend i zabytków historyczno-przyrodniczych, - ścieżka edukacyjna „Wielikąt”. • kaplice drewniane w Bukowie i Lubomi znajdują się na szlaku Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego, • odbywające się w gminie imprezy rekreacyjne wykorzystujące walory dziedzictwa kulturowego (rekonstrukcje bitew powstańczych, rajdy rowerowe, biegi przełajowe, dożynki, konkursy krasomówcze), • edukacja społeczna odnośnie opieki nad zabytkami (dni regionalizmu, dni otwarte Muzeum Szkolnego w Syryni, wykonanie na podstawie badań archeologicznych mapy grodziska z Lubomi), • istniejąca infrastruktura informująca o obiektach zabytkowych i obiektach turystyki kulturowej (tablice informacyjne, makieta grodziska wczesnośredniowiecznego, oznakowanie trasy prowadzącej do grodziska, wydanie przewodnika w formie publikacji, monografie), • atrakcyjne usytuowanie geograficzne w bliskim sąsiedztwie granicy z Czechami oraz ośrodków aglomeracyjnych na Śląsku i w Czechach, • położenie w bezpośrednim sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych łączących przejście graniczne

w Chałupkach z Katowicami i resztą kraju oraz szlak komunikacyjny Opole Racibórz-Pszczyna-Kraków,

- dziedzictwo kulturowe powiązane z kręgami kulturowymi Polski, Czech i Niemiec.

SŁABE STRONY

- niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp.,
- przekształcenia w obszarze historycznych struktur osadniczych, powodujące „zatarcia” układu przestrzennego oraz zmianę skali zabudowy,
- niska świadomość mieszkańców walorów własnej tradycyjnej architektury lokalnej, mogącej stanowić potencjał turystyczny,
- brak kontynuacji tradycji budowlanych we współczesnym budownictwie, ujawniające się tendencje przebudowy istniejącej zabudowy historycznej zmieniającej charakterystyczne cechy tradycyjnego lokalnego typu budownictwa,
- trudna sytuacja budżetu państwa, czego efektem są niedostateczne, w stosunku do istniejących potrzeb, środki finansowe przeznaczone na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, pomoc socjalną, edukację, kulturę i sztukę, bezpieczeństwo publiczne, a także zmniejszające się rozmiary przekazywanych do budżetów jednostek samorządu terytorialnego - dotacji i subwencji,
- mała świadomość podmiotów gospodarczych o korzyściach płynących z mecenatu kultury,
- nikłe pozyskiwanie środków zewnętrznych na opiekę nad zabytkami,
- poprzemysłowe zmiany środowiska.

SZANSE

- unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki – duże skupienie cennych zabytków archeologicznych świadczących o bogatej i długiej historii gminy („Grodzisko Gołęszyców”),
- stosunkowo bliskie położenie w sąsiedztwie regionalnego ośrodka polityki rozwoju – Aglomeracji Rybnicko-Raciborskiej,
- tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o walory środowiska kulturowego np. rozwój agroturystyki, tradycyjnej turystyki weekendowej,
- realizacja zbiornika Racibórz Dolny jako gwarancji bezpiecznego zagospodarowania i użytkowania terenów zalewowych doliny rzeki Odry oraz potencjalnej, ponadlokalnej atrakcji turystycznej a także bazy dla rekreacji, sportu i wypoczynku mieszkańców regionu rybnickiego.
- prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych,
- organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
- wykorzystanie funduszy europejskich,
- rozwój organizacji pozarządowych,
- rozwój współpracy transgranicznej.

ZAGROŻENIA

- realizacja zbiornika „Racibórz” (Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program dla Odry – 2006”) na obszarze Ligoty Tworkowskiej, Nieboczów, Trawników i Nowego Dworu, w efekcie którego zostały zniszczone istniejące historyczne jednostki osadnicze.
- usytuowanie obiektów zabytkowych i historycznych na terenach zalewowych doliny rzeki Odry (Buków, Ligota Tworkowska, Nieboczowy),
- istniejące i projektowane napowietrzne linie energetyczne wysokiego napięcia, zlokalizowane na znacznych obszarach krajobrazu gminy,
- zmiana form użytkowania terenów – postępujące odłogowanie gruntów i tendencje do zabudowy.
- zauważalna dążność do zabudowywania terenów rolniczych prowadząca do rozproszenia zabudowy i chaosu przestrzennego szczególnie atrakcyjnych pod względem krajobrazowym

obszarów oraz zmniejszania powierzchni terenów otwartych stanowiących przedpola ekspozycyjne zachowanych panoram historycznych wsi i zespołów zabudowy (przede wszystkim Lubomi, Syryni, Grabówki).

- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna,
- niski poziom uczestnictwa w kulturze,
- degradacja zabytków.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Lubomia. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **„świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy”**.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021* wyznaczono dwa priorytety oraz ich kierunki i zadania. Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Szczegółowe zestawienie działań podjętych przez Gminę Lubomia zostało zaprezentowane w rozdziale 11. *Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków*.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2022-2025.

PRIORYTET I OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	➤ Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy: ✓ przegląd stanu technicznego obiektów; ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; ✓ opracowanie planu remontów. ➤ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. ➤ Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ➤ Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ➤ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. ➤ Bieżąca pielęgnacja na terenie cmentarzy na obszarze gminy (m.in. poprzez wycinkę samosiejek). ➤ Przeprowadzenie inwentaryzacji kapliczek i krzyży na terenie gminy, wypracowanie strategii ich ochrony oraz ujednolicenie ich oznakowania. ➤ Ochrona układów ruralistycznych: ✓ ochrona ekspozycji i ograniczenie w zabudowie punktów i osi widokowych, ✓ podporządkowanie i zharmonizowanie nowej zabudowy z istniejącymi obiektami o wartościach kulturowych i zabytkowych w zakresie linii zabudowy, zasadniczych proporcji wysokościowych i kubaturowych. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; ✓ zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową.
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	➤ Wszystkie zabytki rejestrowe oraz ewidencyjne należy umieszczać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Wszystkie prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytek rejestrowy), ➤ Prace przy zabytkach rejestrowych powinny być wykonywane pod nadzorem konserwatorskim.
PRIORYTET II: KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego	➤ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego: ✓ w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. ➤ Wspieranie działań zmierzających do zwiększenia liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków należących do właścicieli prywatnych oraz gminy:

	✓ Buków, ul. Zabytkowa 6, spichlerz z k. XVIII w., ✓ Grabówka, figura św. Jana Nepomucena z 1783 r., ✓ Syrynia, ul. 3 Maja, stary cmentarz przykościelny z XVI w., ✓ Syrynia, kopiec graniczny trzech wsi z k. XVIII w., ✓ Syrynia, Grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. "Grób Bordynowskiej Pani" z XVIII w., ✓ Syrynia, ul. Wodzisławska, krzyż pokutny z XIII w. ➤ Zadania dla Gminnej Ewidencji Zabytków: ✓ aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ sporządzenie sprawozdania z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
PRIORYTET III:	
PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIEŁĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	➤ Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. ➤ Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy. ➤ Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. ➤ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. ➤ Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie gminy. ➤ Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury. ➤ Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego. ➤ Organizacja wydarzeń kulturalnych zwiększających wrażliwość na historię i tradycję regionu. ➤ Udział Gminy a także lokalnych społeczności w Europejskich Dniach Dziedzictwa. ➤ Edukacja mieszkańców, począwszy od poziomu przedszkolnego i szkoły podstawowej, nauka historii na przykładzie zachowanych zabytków – promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach, włączanie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego do programów nauczania. ➤ Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	➤ Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. ➤ Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych. ➤ Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego. ➤ Utworzenie regionalnej izby tradycji oraz promocja tworzenia lokalnych izb o charakterze muzealnym przez mieszkańców i lokalne stowarzyszenie. ➤ Aktywna współpraca z regionalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia jest Wójt gminy. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych (np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach);
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizacja Programu związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Lubomia będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Lubomia, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (świetlice wiejskie, biblioteki),
- monitoring postępu prac powoływaniem gminnego ośrodka kultury,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,

- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Lubomia będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- ✓ dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ✓ dotacje wojewódzkie,
- ✓ dotacje powiatowe,
- ✓ dotacje gminne,
- ✓ inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- ✓ źródła pozaunijne.

➤ Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacje przyznawane są zgodnie z Zarządzeniem wewnętrznym nr 4/2021 Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach z dnia 12 maja 2021 r. w sprawie trybu weryfikacji wniosków, przyznawania oraz rozliczania dotacji celowej Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych budżetu państwa, w części której dysponentem jest Wojewoda Śląski na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowane do wykonania w roku następującym po roku złożenia wniosku.

Dodatkowo od 22 kwietnia 2021 r. ŚWKZ posiada możliwość przyznawania dotacji na prace konieczne do wykonania ze względu na uszkodzenie tego zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku. Wnioski można składać przez cały rok na specjalnie przygotowanym druku.

Dotacje wojewódzkie

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

Dotacje powiatowe

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

➤ Źródła zewnętrznego finansowania - krajowe

Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

➤ **Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;

2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

➤ **Źródła zewnętrzne finansowania – pozostałe**

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale

funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027 – Priorytet VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”

W ramach tego priorytetu, możliwa jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje będą miały na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiąganiu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym. W ramach priorytetu możliwe są działania:

- Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury
- Działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Wsparcie będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwy będzie również m.in. zakup urządzeń chroniących obiekt przed kradzieżą i zniszczeniem, a także zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina,
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2022-2025 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. Regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie).

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy Lubomia zadania, m.in.:

- „Renowacja zabytkowego krzyża z XIX w Lubomi”, ul. Nepomucena – Mickiewicza.
- „Obchody upamiętniające 100 rocznicę I Powstania Śląskiego przez mieszkańców przesiedlonej wsi Nieboczowy”.
- „Siłownia plenerowa w Bukowie” wraz z nasadzeniem drzew – pamiątek Powstań Śląskich.
- „Zakup śląskich strojów ludowych dla sołectwa Grabówka”.

- „Plac zabaw w Syryni wraz z tablicą upamiętniającą I Powstanie Śląskie”.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 20122-2025 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY LUBOMIA

L.p.	Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	Nr dz.	Material	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Buków	Główna		Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	728/127	mur.	1931-33 r.		
2	Buków	Główna	w ogrodzeniu kościoła	Krzyż	728/127		XIX/XX w.		
3	Buków	Główna/Odrzańska		Kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej	758/114	drew.	1770 r.	735/66	05.08. 1966 r.
4	Buków	Główna	38	Krzyż	679/183	kam.	1880 r.		
5	Buków	Odrzańska	4	Budynek mieszkalny	99	mur.	II-III ćw. XX w.		
6	Buków	Krzyżanowicka	1	Budynek cegielni	220/5	mur.	I ćw. XX w.		
7	Buków	Zabytkowa	6	Spichlerz	170	drew.	k. XVIII w.		
8	Buków			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
9	Grabówka	Asnyka, Jana Nepomucena		Figura św. Jana Nepomucena	1721/85	kam.	1738 r.		
10	Grabówka	Bordynowska		Zespół folwarczny			XIX w.		
11	Grabówka	Bordynowska		Spichlerz dworski w zespole folwarku	1474/48	mur.	XVIII/XIX w.	762/66	26.09. 1966 r.
12	Grabówka	Bordynowska		Park dworski z relikami starodrzewu - dęby w zespole folwarku	1429/48, 1613/48		XIX w.		
13	Grabówka	Bordynowska		Aleja starodrzewu w zespole folwarku prowadząca z gospodarstwa rybackiego Wielikąt do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce	564/33, 1710/29		XIX w.		
14	Grabówka	Bordynowska	obok spichlerza	Budynek gospodarczy w zespole folwarku	1488/48	mur.	XIX w.		
15	Grabówka	Bordynowska		Budynek gospodarczy w zespole folwarku	1468/7	mur.	1862 r.		
16	Grabówka	Bordynowska	2C	Kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej odtworzona na wzór i pamiątkę Kaplicy pod tym samym wezwaniem z Ligoty Tworowskiej	1612/48	mur.	1901-1902 r. 2013 r. rekonstrukcja kaplicy		
17	Grabówka	Bordynowska	obok kaplicy	Krzyż, przeniesiony z Ligoty Tworowskiej (pierwotnie również usytuowany obok kaplicy)	1612/48	kam.	1887 /1905 r.		
18	Grabówka	Bordynowska	22	Kaplica p.w. św. Barbary	101, 1414/138, 1416/139	mur.	1896 r.		
19	Grabówka	Bordynowska	26	Budynek mieszkalny	152	mur.	I ćw. XX w.		
20	Grabówka	Górna	15	Krzyż	153	kam.	1886 r.		
21	Grabówka			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
22	Lubomia	Asnyka/Graniczna/Korfantego		Krzyż	1530/156	kam.	1957 r.		
23	Lubomia	Korfantego		Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny	707/38, 708/39	mur.	1887 r.		

24	Lubomia	Korfantego		Cmentarz przykościelny	707/38		XIX/XX w.		
25	Lubomia	Korfantego	na cmentarzu przykościelnym	Krzyż	707/38	kam.	1900 r.		
26	Lubomia	Korfantego	przy kościele parafialnym	Krzyż	708/39	kam.	1887 r.		
27	Lubomia	Korfantego	przy kościele parafialnym	Figura Matki Boskiej	708/39	kam.	1932 r.		
28	Lubomia	Korfantego		Kaplica cmentarna na starym cmentarzu	146	mur.	k. XIX w.		
29	Lubomia	Korfantego		Stary cmentarz, przykościelny	146		k. XIX w.		
30	Lubomia	Korfantego	na starym cmentarzu	Krzyż	146	kam.	1895 r.		
31	Lubomia	Korfantego	obok 1	Kapliczka (dawniej z figurą św. Jana Ewangelisty)	574/4		XIX/XX w.		
32	Lubomia	Korfantego	15	Budynek mieszkalny	10	mur.	I ćw. XX w.		
33	Lubomia	Korfantego	16	Budynek mieszkalny	744/159	mur.	I ćw. XX w.		
34	Lubomia	Korfantego	27	Budynek mieszkalny	598/14	mur.	I ćw. XX w.		
35	Lubomia	Korfantego	29	Budynek mieszkalny	857/15	mur.	I ćw. XX w.		
36	Lubomia	Korfantego	35	Budynek mieszkalny	757/17	mur.	I ćw. XX w.		
37	Lubomia	Korfantego	37	Budynek fabryki cygar, tzw. "cygarownia", ob. Budynek handlowo-usługowy	1683/18	mur.	I ćw. XX w.		
38	Lubomia	Korfantego	obok nr 55	Urządzenie hydrotechniczne, śluza	1531/171	mur.	I ćw. XX w.		
39	Lubomia	Korfantego	57, 59	Budynek mieszkalny	775/32, 776/32	mur.	I ćw. XX w.		
40	Lubomia	Korfantego	69, 71	Budynek szkoły, ob. Budynek instytucji samorządowych	892/36	mur.	I ćw. XX w.		
41	Lubomia	Mickiewicza	39	Budynek mieszkalny	740/66	mur.	I ćw. XX w.		
42	Lubomia	Mickiewicza	45	Budynek mieszkalny	840/111	mur.	I ćw. XX w.		
43	Lubomia	Mickiewicza	67	Kino, ob. Budynek mieszkalno-usługowy Budynek rozebrany	4500/72	mur.	II-III ćw. XX w.		
44	Lubomia	Mickiewicza	123	Budynek szkoły, ob. Budynek mieszkalny	502/79	mur.	I ćw. XX w.		
45	Lubomia	Mickiewicza	127	Budynek mieszkalny	424/89	mur.	I ćw. XX w.		
46	Lubomia	Mickiewicza	159	Budynek mieszkalny	528/135	mur.	I ćw. XX w.		
47	Lubomia	Mickiewicza	160	Krzyż	164	kam.	1903 r.		
48	Lubomia	Mickiewicza	167	Budynek mieszkalny	579/147	mur.	I ćw. XX w.		
49	Lubomia	Mickiewiczza/Jana Nepomucena		Krzyż	1850/91	kam.	XIX/XX w.		
50	Lubomia	Musiola	6	Budynek leśniczówki Świątowiec	1663/75	mur.	1881 r.		
51	Lubomia	Jana Nepomucena/Polna		Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena	236	drewn.	ok. 1700 r.	739/65	05.08. 1965 r.
52	Lubomia	Jana Nepomucena	7	Budynek mieszkalny	1428/135	mur.	I ćw. XX w.		
53	Lubomia	Jana Nepomucena	42	Budynek mieszkalny	589/215	mur.	I ćw. XX w.		
54	Lubomia	Paprotnik		Zespół zabudowy dawnego folwarku "Paprotnik"			XIX/XX w.		
55	Lubomia	Paprotnik	1	Olejarnia w zespole folwarku, ob. Budynek produkcyjny	253/66	mur.	XIX/XX w.		
56	Lubomia	Paprotnik	6	Rządówka w zespole folwarku, ob. Budynek mieszkalny	244/66	mur.	1884 r.		
57	Lubomia	Paprotnik	8	Dwojak w zespole folwarku	241/66	mur.	XIX/XX w.		
58	Lubomia	Paprotnik		Obora w zespole folwarku, ob. Budynek gospodarczy	264/66	mur.	XIX/XX w.		
59	Lubomia	Pogrzebieńska	2	Budynek plebanii	1560/42	mur.	I ćw. XX w.		
60	Lubomia	Pogrzebieńska		Cmentarz komunalny	851/108, 853/105, 855/105, 157/103, 159/104, 862/100, 863/99		I ćw. XX w.		
61	Lubomia	Pogrzebieńska		Cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej z II wojny światowej	695/109		1943-45 r.		
62	Lubomia	Polna	9	Budynek mieszkalny	1922/297	mur.	I ćw. XX w.		
63	Lubomia	Polna	13	Budynek mieszkalny	633/299	mur.	I ćw. XX w.		
64	Lubomia	Polna	22	Budynek mieszkalny	651/292	mur.	I ćw. XX w.		
65	Lubomia	Polna	31	Krzyż	970/374	kam.	XIX/XX w.		
66	Lubomia	Polna	42	Budynek mieszkalny	1414/369	mur.	II-III ćw. XX w.		
67	Lubomia	Polna	61	Budynek mieszkalny	981/399	mur.	I ćw. XX w.		

68	Lubomia	Polna	63	Budynek mieszkalny	977/397	mur.	II-III ćw. XX w.		
69	Lubomia	Polna	75	Krzyż	1745/438	kam.	1892 r.		
70	Lubomia	Polna	87	Budynek mieszkalny	194/97	mur.	II-III ćw. XX w.		
71	Lubomia	Polna	94	Budynek mieszkalny	2014/435	mur.	II-III ćw. XX w.		
72	Lubomia	Potocka	29, 31	Budynek mieszkalny	896/194, 1437/194	mur.	I ćw. XX w.		
73	Lubomia	Tartakowa	48	Budynek mieszkalny	1562/46	mur.	I ćw. XX w.		
74	Lubomia	Tartakowa	65	Kapliczka	1066/136	mur.	III ćw. XX w.		
75	Lubomia	Tartakowa	71	Budynek mieszkalny	444/120	mur.	I ćw. XX w.		
76	Lubomia	Tartakowa, Pogrzebińska		Krzyż	801/43	kam.	XIX/XX w.		
77	Lubomia			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
78	Niebochowy	Wendelbergera	na cmentarzu parafialnym (przeniesionym z Niebochowych)	Krzyż cmentarny (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie również na cmentarzu parafialnym)	1821/274	kam.	II/III ćw. XX w.		
79	Niebochowy	Wendelbergera	przed cmentarzem parafialnym (przeniesionym z Niebochowych)	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy drodze na most w kierunku Raciborza Płoni)	1821/274	kam.	1891 r.		
80	Niebochowy	Wendelbergera	u zbiegu ulic	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki słupowej z figurą św. Urbana (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. J. Kochanowskiego)	1838/15	mur.	k. XIX w.		
81	Niebochowy	Wiejska	na pld. od kościoła	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki z figurą św. Jana Nepomucena (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. J. Rzecznej 12)	1627/209	kam.	1867 r.		
82	Niebochowy	Wiejska	przed kościołem p.w. św. Józefa Robotnika	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy zbiegu ul. Rzecznej i Wiejskiej na miejscu drewnianego kościoła)	1629/209	kam.	1877 r.		
83	Niebochowy	Wiejska	przy kościele p.w. św. Józefa Robotnika	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki p.w. Matki Boskiej Fatimskiej (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. Rzecznej 5)	1629/209	mur.	1956 r.		
84	Niebochowy	Wiejska		Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy ul. Wiejskiej 49)	942/218	kam.	1909 r.		
85	Niebochowy	Brzeska	1	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy zbiegu ul. Brzeskiej i J. Kochanowskiego)	1599/171	kam.	1875 r.		
86	Syrynia	Bukowska/Powstańców Śląskich		Krzyż	1243/330	kam.	XIX/XX w.		
87	Syrynia	Bukowska/Raciborska		Kapliczka z figurą św. Antoniego	326	kam.	XIX/XX w.		
88	Syrynia	Dąbrowy	naprzeciw 15	Krzyż	992/180	kam.	I ćw. XX w.		
89	Syrynia	Dolna	2	Budynek mieszkalny	897/182	mur.	I ćw. XX w.		
90	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna		Cmentarz przykościelny	800/430		XVI-II ćw. XX w.		
91	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna	na cmentarzu przykościelnym	Krzyż	800/430	kam.	XIX/XX w.		
92	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna	na cmentarzu przykościelnym	Grota z figurą Matki Boskiej Fatimskiej	800/430	kam.	1955 r.		
93	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna		Krzyż	800/430	kam.	1892 r.		
94	Syrynia	3 Maja/Musiola		Krzyż	1121/339	kam.	1892 r.		
95	Syrynia	3 Maja	3	Budynek mieszkalny	654/38	mur.	I ćw. XX w.		
96	Syrynia	3 Maja	11	Budynek mieszkalny	489/18	mur.	I ćw. XX w.		
97	Syrynia	3 Maja	20	Budynek mieszkalny	836/353, 1323/353	mur.	I ćw. XX w.		
98	Syrynia	3 Maja	36	Budynek mieszkalny	1208/370	mur.	I ćw. XX w.		
99	Syrynia	3 Maja	41	Budynek mieszkalny, ob. Budynek mieszkalno-usługowy	1731/379	mur.	I ćw. XX w.		
100	Syrynia	3 Maja	84	Budynek mieszkalny	2459/24	mur.	I ćw. XX w.		
101	Syrynia	Potokowa	9	Budynek mieszkalny	1221/329	mur.	I ćw. XX w.		
102	Syrynia	Powstańców Śląskich		Kopiec graniczny trzech wsi	1389/65	ziemny	1793/94 r.		
103	Syrynia	Powstańców Śląskich	na ptn. od kopca	Grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw.	756/69	mur.	XVIII w.		

				"Grób Bordynowskiej Pani"					
104	Syrynia	Powstańców Śląskich		Kościół parafialny p.w. św. Antoniego z Padwy	2171/389, 2159/390	mur.	1932-35 r.		
105	Syrynia	Powstańców Śląskich		Cmentarz parafialny	1254/436, 1255/436		I ćw. XX w.		
106	Syrynia	Powstańców Śląskich	na cmentarzu parafialnym	Kaplica cmentarna	1254/436	mur.	XX w.		
107	Syrynia	Powstańców Śląskich	na cmentarzu parafialnym	Krzyż	1255/436	kam.	XX w.		
108	Syrynia	Powstańców Śląskich/Krzyżowa		Krzyż	1395/65	kam.	XIX/XX w.		
109	Syrynia	Powstańców Śląskich	26	Budynek szkoły	2509/427, 2510/427	mur.	1948-51 r.		
110	Syrynia	Powstańców Śląskich	45	Budynek mieszkalny Budynek rozebrany	1249/391	mur.	I ćw. XX w.		
111	Syrynia	Powstańców Śląskich	46	Budynek plebanii	2174/382	mur.	II-III ćw. XX w.		
112	Syrynia	Wodzisławska	22	Krzyż pokutny	810/386	kam.	XIII w.		
113	Syrynia			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
114	Wielikąt	Wielikąt		Zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku "Grabówka"			I ćw. XX w.		
115	Wielikąt	Wielikąt		Zespół przyrodniczo-krajobrazowy "Wielikąt"			XV-XVI w.		
116	Wielikąt	Wielikąt	1, 1a, 1b	Trojak w zespole folwarku	1449/30, 1450/30, 1451/30	mur.	I ćw. XX w.		
117	Wielikąt	Wielikąt	2	Dwojak w zespole folwarku	1375/33	mur.	I ćw. XX w.		
118	Wielikąt	Wielikąt	3, 3a	Dwojak w zespole folwarku	1446/30, 1447/30	mur.	I ćw. XX w.		
119	Wielikąt	Wielikąt	4, 4a	Dwojak w zespole folwarku	1373/33, 1374/33	mur.	I ćw. XX w.		
120	Wielikąt	Wielikąt	5	Budynek gospodarczo-magazynowy	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
121	Wielikąt	Wielikąt	obok 5	Budynek gospodarczy	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
122	Wielikąt	Wielikąt		Rządówka w zespole folwarku, ob. Gospodarstwo Rybackie "Wielikąt"	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
124	Wielikąt	Wielikąt	6	Dwojak w zespole folwarku	1360/33, 1371/33	mur.	I ćw. XX w.		
125	Lubomia	odnoga ul. Polnej, w polach		Obelisk św. Stanisława Kostki	1109/275	kam.	1947 r.		
126	Lubomia	ul. Stawowa		budynek gospodarczy w zespole folwarcznym „TAJCHÓW”	647/71	mur.	pocz. XX w.		
127	Lubomia	ul. Stawowa	16-18	budynek mieszkalny w zespole folwarcznym „TAJCHÓW”	563/71, 564/71	mur.	1916 r.		
128	Lubomia	ul. Stawowa	20-22	budynek mieszkalny w zespole folwarcznym „TAJCHÓW”	559/71, 560/71	mur.	1916 r.		

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY LUBOMIA

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obsz.	Nr st. w miejsc.	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia	Nr rejestru
1	Buków	103-40	137	1	ślad osadn.	k. przeworska?	okr. rzym.?	
2	Buków	104-41	55	1	?		?	
3	Buków	104-41	56	2	?		?	
4	Buków	104-41	57	3	?		?	
5	Grabówka	103-41	30	3	ślad osadn.		okres nowożytny	
6	Grabówka	103-41	32	4	ślad osadn.		okres nowożytny	
7	Grabówka	103-41	33	5	ślad osadn. ślad osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
8	Grabówka	103-41	42	6	ślad osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
9	Grabówka	103-41	43	7	punkt osadn.		okres nowożytny	
10	Grabówka	103-41	44	8	ślad osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
11	Grabówka	103-41	45	9	ślad osadn.		okres nowożytny	
12	Grabówka	103-41	62	1	kopiec ślad osadnictwa		nieokreślona późne średniowiecze	
13	Grabówka	103-41	63	2	punkt osadn.		mezolit	

					grób		okres nowożytny XVII w.	
14	Grabówka	103-41	64	10	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
15	Grabówka	103-41	65	11	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
16	Ligota Tworkowska	103-40	57	1	śląd osadn.		pradzieje	
17	Ligota Tworkowska	103-40	58	2	śląd osadn.		średniowiecze	
18	Lubomia	102-40	126	13	śląd osadn.		ep. kamienia	
19	Lubomia	102-40	127	14	punkt osadn.		ep. kamienia	
20	Lubomia	102-40	128	25	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		wczesne średniowiecze późne średniowiecze późne śred. - okr. nowożyt. okres nowożytny	
21	Lubomia Kotówka	102-41	41	24	osada obronna - grodzisko		wczesne średniowiecze	706/65 z dnia 08.11.1965 r.
22	Lubomia	102-41	42	26	śląd osadn. osada śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia wczesne średniow. późne średniow. okres nowożytny	
23	Lubomia	103-40	59	6	nieokreślona śląd osadn.		wczesne średniowiecze X- XIII w. ? Średniowiecze	
24	Lubomia	103-40	60	7	śląd osadn.		wczesne średniowiecze X- XIII w.	
25	Lubomia	103-40	61	8	śląd osadn.		wczesne średniowiecze X- XIII w. ?	
26	Lubomia	103-40	62	2	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. osada osada osada ?	- lendzielska, KPL k. przeworska - - - -	pradzieje neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność nieokreślone	
27	Lubomia	103-40	63	4	śląd osadn.		pradzieje	
28	Lubomia	103-40	64	3	śląd osadn.	-	wczesne średniowiecze	
29	Lubomia	103-40	65	5	śląd osadn.		pradzieje	
30	Lubomia	103-40	66	9	śląd osadn.		epoka kamienia	
31	Lubomia	103-40	67	11	nieokreślone	k. łużycka	halsztat	
32	Lubomia	103-40	68	10	śląd osadn.		pradzieje	
33	Lubomia	103-40	69	12	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje wczesne średniowiecze X- XIII w. ?	
34	Lubomia	103-41	31	13	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze XV w. okres nowożytny	
35	Lubomia	103-41	34	14	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn. punkt osadn.		epoka kamienia pradzieje późne średniowiecze okres nowożytny	
36	Lubomia	103-41	35	15	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		paleolit? epoka kamienia wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny	
37	Lubomia	103-41	36	16	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
38	Lubomia	103-41	37	17	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
39	Lubomia	103-41	38	18	śląd osadn.	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
40	Lubomia	103-41	39	19	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia kultura łużycka? średniowiecze okres nowożytny	
41	Lubomia	103-41	40	20	śląd osadn. śląd osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
42	Lubomia	103-41	50	1	punkt osadn. grodzisko	k. przeworska -	późny okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze VIII-IX w.	705/65 z dnia 05.11.1965 r.
43	Lubomia	103-41	51	21	?	k. łużycka	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	

44	Lubomia	103-41	52	22	śląd osadn.		neolit	
45	Lubomia	103-41	53	23	śląd osadn.		neolit	
46	Niebochowy	102-40	125	2	osada		późne średn.	
47	Niebochowy	103-40	56	1	śląd osadn.		pradzieje	
48	Syrynia	103-41	1	6	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
49	Syrynia	103-41	2	7	punkt osadn.		okres nowożytny	
50	Syrynia	103-41	3	8	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
51	Syrynia	103-41	4	9	śląd osadn. śląd osadn.		wczesne średniowiecze okres nowożytny	
52	Syrynia	103-41	5	10	śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
53	Syrynia	103-41	6	11	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
54	Syrynia	103-41	7	12	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
55	Syrynia	103-41	8	13	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
56	Syrynia	103-41	9	14	śląd osadn.		epoka kamienia	
57	Syrynia	103-41	10	15	śląd osadn.		okres nowożytny	
58	Syrynia	103-41	11	16	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
59	Syrynia	103-41	12	17	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
60	Syrynia	103-41	13	18	śląd osadn. śląd osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
61	Syrynia	103-41	14	19	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
62	Syrynia	103-41	15	20	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
63	Syrynia	103-41	16	21	punkt osadn.		okres nowożytny	
64	Syrynia	103-41	17	22	śląd osadn.		okres nowożytny	
65	Syrynia	103-41	18	23	punkt osadn.		okres nowożytny	
66	Syrynia	103-41	19	24	śląd osadn. punkt osadn.		wczesne średniowiecze okres nowożytny	
67	Syrynia	103-41	20	25	śląd osadn.		okres nowożytny	
68	Syrynia	103-41	21	26	punkt osadn.		okres nowożytny	
69	Syrynia	103-41	22	27	śląd osadn.		epoka kamienia	
70	Syrynia	103-41	23	28	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
71	Syrynia	103-41	24	29	osada	k. łużycka	epoka brązu	
72	Syrynia	103-41	25	30	śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
73	Syrynia	103-41	26	31	śląd osadn. śląd osadn.		mezolit? okres nowożytny	
74	Syrynia	103-41	27	32	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
75	Syrynia	103-41	28	33	śląd osadn.		okres nowożytny	
76	Syrynia	103-41	29	34	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
77	Syrynia	103-41	46	35	punkt osadn.		okres nowożytny	
78	Syrynia	103-41	47	36	punkt osadn.		okres nowożytny	
79	Syrynia	103-41	48	37	punkt osadn.		okres nowożytny	
80	Syrynia	103-41	49	38	śląd osadn. śląd osadn.	k. przeworska? -	późny okres wpływów rzymskich okres nowożytny	
81	Syrynia	103-41	54	1	osada osada osada osada	k. pucharów lejkowatych k. amfor kulistych k. mierzanowicka	środkowy neolit późny neolit wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze VII-IX w.	
82	Syrynia	103-41	55	2	śląd osadn.		epoka kamienia	
83	Syrynia	103-41	56	3	punkt osadn.		wczesne średniowiecze	
84	Syrynia	103-41	57	4	punkt osadn.		późne średniowiecze	
85	Syrynia	103-41	58	5	punkt osadn.		epoka kamienia	
86	Syrynia	103-41	59	39	punkt osadn.		epoka kamienia	
87	Syrynia	103-41	60	40	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
88	Syrynia	103-41	61	41	osada	k. przeworska	okres wpływów rzymskich	

89	Syrynia	103-41	66	42	śląd osadn.		pradzieje	
90	Syrynia	103-41	79	43	śląd osadn.		późne średniowiecze	
					śląd osadn.		epoka kamienia	

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. 2022 r. poz. 503).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1973, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916, ze zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194, ze zm.).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1700).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259)
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
- 22) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.
- 23) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 24) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 25) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Lubomia.
- 26) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018-2021.
- 27) Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie.
- 28) Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+.

- 29) Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2025.
- 30) Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022.
- 31) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia.
- 32) Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia
- 33) Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021.

www.zabytek.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorzad.nid.pl

Spis rycin, tabel i fotografii:

Ryc. 1. Gmina Lubomia

(podkład: [https://pl.wikibooks.org/wiki/Plik:Lubomia_\(gmina\)_location_map.png](https://pl.wikibooks.org/wiki/Plik:Lubomia_(gmina)_location_map.png)).

Ryc. 2. a) Lubomia, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Lubomia, stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 3. a) Syrynia, mapa Messtischblatt, 1941 r., skala 1:25 000, nr mapy 5976; b) Syrynia, stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 4. a) Buków, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Buków, stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 5. a) Grabówka, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Grabówka, stan obecny, skala 1:10000.

Fot. 1. Po lewej - Buków, kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej; po prawej – Lubomia, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 2. Lubomia, kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 3. Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej, po lewej kaplica odtworzona w Grabówce, po prawej oryginalny wygląd kaplicy (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 4. Syrynia, tzw. „grób Bordinowskiej Pani” (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 5. Buków. Spichlerz (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 6. Grabówka, spichlerz w zespole dworskim (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 7. Buków, ul. Główna 38 – krzyż kapliczkowy; Grabówka, ul. Bordinowska 22 – kapliczka p.w. św. Barbary; Grabówka, ul. Asnyka – figura św. Jana Nepomucena (źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Lubomia.